

Konceptualna analiza frazema mjesnog govora Nedeljanca

Kocijan, Mateja

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:059391>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-26**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET U RIJECI

Mateja Kocijan

Konceptualna analiza frazema mjesnoga govora
Nedeljanca

(DIPLOMSKI RAD)

Rijeka, 2023.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET U RIJECI
Odsjek za kroatistiku

Mateja Kocijan

Matični broj: 0009073360

Konceptualna analiza frazema mjesnoga govora Nedeljanca

DIPLOMSKI RAD

Diplomski studij: Hrvatski jezik i književnost

Mentor: doc. dr. sc. Marina Marinković

Rijeka, srpanj 2023.

UNIVERSITY OF RIJEKA
FACULTY OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT FOR CROATIAN STUDIES

Mateja Kocijan

Conceptual Analysis of Phrasemes in the Dialect of Nedeljanec

MASTER THESIS

Mentor: Phd. Marina Marinković, assistant professor

Rijeka, July 2023.

IZJAVA

Kojom izjavljujem da sam diplomski rad naslova *Konceptualna analiza frazema mjesnoga govora Nedeljanca* izradila samostalno pod mentorstvom doc. dr. sc. Marine Marinković.

U radu sam primijenila metodologiju znanstvenoistraživačkoga rada i koristila literaturu koja je navedena na kraju diplomskoga rada. Tuđe spoznaje, stavove, zaključke, teorije i zakonitosti koje sam izravno ili parafrazirajući navela u diplomskom radu na uobičajen način citirala sam i povezala s korištenim bibliografskim jedinicama.

Studentica:

Mateja Kocijan

Potpis:

ZAHVALA

Zahvaljujem mentorici doc. dr. sc. Marini Marinković na velikoj pomoći, uloženom vremenu te savjetima koje mi je pružila pri izradi ovog diplomskog rada.

Posebnu zahvalu upućujem svojim roditeljima, bratu Josipu, sestri Mihaeli te dečku Matiji na velikoj podršci tijekom studiranja.

Hvala i svim prijateljicama koje su mi vrijeme studiranja učinile ljepšim.

SADRŽAJ

1. Uvod.....	1
2. Cilj i metodologija izrade rada	2
3. Opći podaci o mjestu Nedeljanec i njegovoj okolini.....	3
3.1. Prvo spominjanje	4
4. Klasifikacija i obilježja mjesnoga govora Nedeljanca	6
4.1. Obilježja mjesnoga govora Nedeljanca	7
5. O frazeologiji.....	10
5. 1. Što je frazem?	11
5. 2. Dosadašnja istraživanja dijalektne frazeologije.....	13
5. 3. Poredbeni frazemi.....	14
5. 4. Zoonimski frazemi.....	15
6. Konceptualna analiza frazema.....	16
7. Konceptualna analiza frazema mjesnoga govora Nedeljanca	18
7. 1. Frazemi koji se odnose na čovjeka	18
7. 1. 1. Frazemi koji se odnose na čovjekov vanjski izgled.....	18
7. 1. 2. Frazemi koji se odnose na čovjekove osobine	20
7. 1. 2. 1. Pozitivne osobine	20
7. 1. 2. 2. Negativne osobine	22
7. 1. 2. 3. Neutralne ljudske osobine	25
7. 1. 3. Frazemi kojima se opisuju čovjekove sposobnosti	26
7. 1. 4. Frazemi kojima se opisuju čovjekova stanja i rezultati vlastitoga ili tuđega djelovanja.....	27
7. 1. 5. Frazemi koji se odnose na čovjekove emocije.....	31
7. 1. 6. Frazemi kojima se opisuje čovjekovo kretanje	32
7. 1. 7. Frazemi kojima se opisuje čovjekov odnos prema jelu	33
7. 1. 8. Frazemi koji opisuju čovjekovo ponašanje i međuljudske odnose.....	34

7. 1. 9. Frazemi kojima se opisuje čovjekov odnos prema radu	38
7. 1. 10. Živjeti u izobilju i siromaštvu	39
7. 2. Frazemi koji se ne odnose na čovjeka	40
7. 2. 1. Brojnost.....	40
7. 2. 2. Opće poznata stvar	40
7. 2. 3. Povoljna situacija	40
7. 2. 4. Način obavljanja obaveza	41
7. 2. 5. Vrijeme	41
7. 2. 6. Loša sreća.....	41
7. 2. 7. Dokazana situacija	41
7. 2. 8. Neprihvatljivo, bezvrijedno	42
7. 2. 9. Skromnost	42
7. 2. 10. Zataškana stvar.....	42
8. Zaključak.....	43
9. Literatura	45
10. Prilozi	47
10. 1. Položajna karta Općine Vidovec	47
10. 2. Položajna karta naselja Nedeljanec	48
10. 3. Abecedni popis prikupljenih frazema u mjesnome govoru Nedeljanca.....	49
11. Sažetak i ključne riječi	64
12. Summary and key words	65

1. Uvod

Tema ovog diplomskog rada usmjerena je na područje frazeologije odnosno dijalektne frazeologije. Kao jezikoslovna disciplina, frazeologija je jedna od najmlađih te je iz toga razloga zanimljiva za znanstvena, lingvistička istraživanja. Posebno je zanimljivo područje dijalektne frazeologije te je to bio jedan od poticaja pri odabiru upravo ove teme za pisanje diplomskog rada. Zanimanje za područje dijalektne frazeologije pobuđeno mi je i tijekom diplomskog studija kada sam imala priliku slušati kolegij *Hrvatska dijalektna frazeologija* i već sam tada krenula u malo istraživanje frazeologije varaždinskoga područja.

U prvome dijelu ovoga diplomskoga rada iznosi se metodologija provođenja dijalektološkog istraživanja zoonimskih frazema, a potom opći podaci o istraživanom mjestu koje se nalazi nedaleko grada Varaždina. Točnije rečeno, iznose se geografska i povijesna obilježja mjesta Nedeljanec te demografski podatci. Nadalje, terenskim istraživanjem i prikupljanjem frazeološke građe prikupljena su i osnovna obilježja istraživanoga govora (fonološka i morfološka) koja se iznose u poglavlju *Klasifikacija i obilježja mjesnoga govora Nedeljanca*. U tom poglavlju govor Nedeljanca smješten je i u kontekst kajkavskog narječja. Nakon toga, uz pomoć reprezentativne literature objašnjena je teorijska podloga područja frazeologije, odnosno predstavljaju se povijesne činjenice ove lingvističke discipline, govori se o temeljnoj frazeološkoj jedinici (frazemu) i njezinim glavnim obilježjima te se osvrće i na dosadašnja istraživanja dijalektne frazeologije na hrvatskom govornom području. Unutar poglavlja *O frazeologiji* donose se i značajke poredbenih frazema koji prevladavaju u prikupljenom korpusu, ali i značajke zoonimskih frazema (frazema sa zoonimskom sastavnicom) koji čine jednu od najbrojnijih skupina frazema. Središnji dio rada temelji se na konceptualnoj analizi prikupljenih frazema govora Nedeljanca te se ponajprije iznose teorijski podaci o konceptualnoj analizi kao teorijskoj okosnici rada, a potom i razvrstani frazemi prema određenim konceptima. Dvije su veće skupine na koje su podijeljeni frazemi: frazemi koji se odnose na čovjeka i frazemi koji se ne odnose na čovjeka. Na samome kraju diplomskog rada nalazi se zaključak te popis literature i popis prikupljenih zoonimskih frazema mjesnoga govora Nedeljanca.

Ono što svakako želim izdvojiti jest da želim ovim svojim radom, barem malo, pridonijeti očuvanju rodnog idioma te pridonijeti istraživanju kajkavskoga narječja.

2. Cilj i metodologija izrade rada

Cilj ovoga rada bio je prikupiti zoonimske frazeme mjesnoga govora Nedeljanca te ih analizirati prema teorijskim postavkama konceptualne analize. S obzirom na to da je odabrana tema iz područja dijalektologije, odnosno dijalektne frazeologije, bilo je potrebno obaviti terensko istraživanje. Terensko istraživanje provedeno je pomoću unaprijed sastavljenog frazeološkog upitnika, a dio je frazema izuzet iz spontanog razgovora govornika. Frazeološki je upitnik sastavljen uz pomoć zoonimskih frazema koji se nalaze u *Hrvatskom frazeološkom rječniku* (2014) Antice Menac, Željke Fink-Arsovski i Radomira Venturina te djela Ivane Vidović Bolt pod nazivom *Životinjski svijet u hrvatskoj i poljskoj frazeologiji* (2011).

Terensko je istraživanje obavljeno u travnju 2023. godine te su u njemu sudjelovali govornici starije životne dobi koji su rođeni i žive na području Nedeljanca te se stoga smatraju podobnim ispitanicima za ovakvo istraživanje. Ispitanici su bili: D. H. (1943.) i I. K. (1949.) koji od rođenja borave u Nedeljancu te F. H. (1950.) i M. K. (1948.) koje su iz obližnjih mjesta koja pripadaju istoj općini, no u Nedeljancu borave preko pedeset godina. Osim što su govori ispitanika zapisani, oni su i zabilježeni diktafonom.

Nakon što je prikupljena građa i transkribirana, slijedilo je pisanje osnovnih obilježja govora Nedeljanca te je provedena analiza prikupljenih zoonimskih frazema s konceptualnog aspekta. Konceptualna je analiza provedena prema klasifikaciji koju je iznijela Barbara Kovačević u knjizi *Hrvatski frazemi od glave do pete* te klasifikacijama koje su u svojim radovima iznijele Zdravka Skok (*Semantičko-konceptualna analiza frazema mjesnoga govora Serdahelja*) i Lucija Bambir (*Konceptualna analiza odabranih zoonimskih frazema u hrvatskom i poljskom jeziku*).

Na kraju je rada donesen abecedni popis frazema koji su prikupljeni provedenim frazeološkim upitnikom.

3. Opći podaci o mjestu Nedeljanec i njegovoj okolici

Općina Vidovec nalazi se na području sjeverozapadne Hrvatske u Varaždinskoj županiji nedaleko njezina središta, grada Varaždina.¹ Sastoji se od jedanaest naselja, među kojima je i naselje Nedeljanec koje je ujedno i površinom najveće u općini. Još su tu i: Cargovec, Papinec, Šijanec, Vidovec, Budislavec, Domitrovec, Krkanec, Zamlača, Prekno i Tužno. Općina je kroz povijest mijenjala svoje granice, a danas se prostire na 32 km² te je prema popisu stanovništva iz 2011. brojala 5425 stanovnika², a prema posljednjem popisu iz 2021. taj broj je niži i u općini stanuje 4915 stanovnika³. Prema broju stanovnika, također je Nedeljanec najveće naselje u općini Vidovec. Prema popisu iz 2011. u naselju je stanovalo 1466 stanovnika⁴, a prema zadnjem popisu stanovništva, Nedeljanec broji 1320 stanovnika⁵. Prema ovim podacima, možemo zaključiti kako se broj stanovnika znatno smanjuje kao što je to i u drugim seoskim predjelima.

Kao i cijela Varaždinska županija, tako se i prostor općine Vidovec i njezina naselja Nedeljanec nalazi u izrazito ravničarskom predjelu te u tom kraju prevladava umjerena kontinentalna klima. Kako se radi o ravnici, u općini Vidovec (pa i mjestu Nedeljanec) dominiraju plodna poljoprivredna polja koja stanovnici obrađuju i uzgajaju različite vrste povrtlarskih kultura te ponešto i ratarskih. S druge strane, šuma, livada i drugih vrsta neobrađenog zemljišta je vrlo malo. Što se pak tiče površinskih voda, najvažnije mjesto zauzima rijeka Plitvica, a izgled joj je tipično nizinski. Njezin je vodotok reguliran te se rijetko događa da ona poplavi okolno obradivo zemljište. (Skočibušić 2018: 16–18)

Također, općina Vidovec pa i mjesto Nedeljanec imaju dobru povezanost s ostalim područjima Varaždinske županije. „Područjem općine prolazi državna cesta od Varaždina do Ivanca i dalje prema Krapini. Jugozapadnom obilaznicom grada Varaždina općini Vidovec

¹ Položajna karta Općine Vidovec (Prilog 1) i položajna karta naselja Nedeljanec (Prilog 2).

² Web stranica Općine Vidovec: https://vidovec.hr/upload/2020/11/statistika_5fa43090af493.pdf (pogledano 13.4.2023.)

³ Web stranica Državnog zavoda za statistiku: <https://dzs.gov.hr/vijesti/objavljeni-konacni-rezultati-popisa-2021/1270> (pogledano 13.4.2023.)

⁴ Web stranica Općine Vidovec: https://vidovec.hr/upload/2020/11/statistika_5fa43090af493.pdf (pogledano 13.4.2023.)

⁵ Web stranica Državnog zavoda za statistiku: <https://dzs.gov.hr/vijesti/objavljeni-konacni-rezultati-popisa-2021/1270> (pogledano 13.4.2023.)

osiguran je kvalitetan pristup autocesti Zagreb-Varaždin-Goričan-Budimpešta, te brzom podravskoj cesti što od hrvatsko-slovenske granice preko Varaždina vodi prema Koprivnici i Osijeku.“ (Skočibušić 2018: 20)

Vrijedi spomenuti i kako mnogi vode rasprave o tome kojoj hrvatskoj regiji pripadaju Varaždin i njegova okolica, pa onda i Nedeljanec i općina kojoj pripada. Prema nekima ovo područje pripada Hrvatskom zagorju, a prema nekima Podravini. No „u rukopisnoj studiji „Varaždin i njegova regija“ na kojoj je radilo više stručnjaka različitih zanimanja nesumnjivo je utvrđeno da Varaždin i okolica nisu dio Hrvatskoga zagorja. Oni zaključuju da sve što je sjevernije od Ivanšćice i Strahinčice nije Zagorje, nego posebna regija koju su nazvali – Varaždinština. To znači da Vidovčanci nisu Zagorci, ali ni Podravci, nego Varaždinci – Zaljari!“ (Skočibušić 2018: 17)

3.1. Prvo spominjanje

Imena mjesta Nedeljanec i Vidovec potiču iz daleke prošlosti, već iz 1209. godine kada je kralj Andrija II. izdao gradu Varaždinu *Povelju slobodnog i kraljevskog grada*. Ova povelja, između ostalog, donosi i opise granica posjeda. Tako se spominje da je granica posjeda prolazila između sela Domkovec (Domitrovca) i Vidovca. Osim u ovoj *Povelji* s početka trinaestog stoljeća, selo Nedeljanec (i druga s područja općine) spominje se u još nekim dokumentima kao što su dokument Čazmanskog kaptola o reambulaciji varaždinskih međa (1470.) i isprava Stjepana de Bathora (ugarskog suca) o uređenju međe grada Varaždina (1479.). U tim ispravama spominju se sela Nedeljanec (Nedelancz), ZUNETINEC (Zwnethync – današnji Cargovec), Zamlača (Zamlachya), Tužno (Tusoy), Domkovec (Domkovez – današnji Domitrovec) i Vidovec (Wydowez). (Skočibušić 1999: 19–20)

Isto tako, određene povijesne podatke doznajemo iz petnaestog i šesnaestog stoljeća kada je na hrvatskim prostorima obitavala turska vojska. Ona je harala i ovim krajem te se iz porezne knjige za 1554. godinu može saznati kako Ambroz Gregorijanec u selima Varaždinskog polja nije mogao ubrati porez jer su sela bila spaljena. Među selima se navode i Nedeljanec, Vidovec, Budislavec, Zamlača i Gojanec. (Skočibušić 1999: 24)

Što se tiče naše bliže povijesti, iako u Domovinskom ratu nije bilo oružanih incidenata na varaždinskom području, ipak je značajan broj stanovnika ovoga područja (Nedeljanca)

sudjelovao na drugim bojištima, a Nedeljančani i Vidovčanci pomagali su i prikupljanjem humanitarne pomoći za druge krajeve Hrvatske.

4. Klasifikacija i obilježja mjesnoga govora Nedeljanca

U prethodnom poglavlju ovoga rada istaknuto je da mjesto Nedeljanec pripada području Varaždinske županije. Stoga možemo zaključiti kako mjesni govor Nedeljanca ponajprije pripada kajkavskome narječju. Kajkavsko se narječje u literaturi dijeli na različite dijalekte odnosno govore. S obzirom na to da se Nedeljanec nalazi nedaleko grada Varaždina, on bi pripadao varaždinskom dijalektu. Različiti ga dijalektolozi nazivaju drugim nazivljem, no riječ je o istom dijalektu.

Prvi dijalektolog čijom ćemo se klasifikacijom kajkavskog narječja voditi jest Stjepan Ivšić. On je kajkavsko narječje podijelio prema akcentuaciji te ga dijeli na konzervativne i revolucionarne govore. Konzervativne govore on definira kao one koji čuvaju staro mjesto akcenta i nije obavezna metatonija u svim govorima te ih dijeli još na zagorsko-međimurske govore i donjosutlansko-žumberačke govore. Revolucionarni pak su govori oni koji imaju metatoniju i metataksu te se i oni dijele na još dvije podskupine, a to su turopoljsko-posavski govori i križevačko-podravski govori. Prema klasifikaciji Stjepana Ivšića, varaždinski govor, a stoga i govor Nedeljanca, pripadao bi zagorsko-međimurskim govorima. Ti govori protežu se zapadno od crte Zagreb – Varaždin, a istočna granica im je „Đelekovec na Dravi – zapadno od Koprivnice – potok Krapina kod Budinščine – zapadno od Sv. Ivana Zeline – selo Ostrna na jugoistoku od Dugog sela – Sesvete – Šestine – Zagreb – sjeverno od Vrapča – Podsused – Sava do Strmca sjeverno od Sv. Nedjelje (kod Samobora) – Sv. Nedelja – zapadno od Zdenčine – Karlovac“. (Ivšić 1996: 72)

Drugi autor kojim se vodimo jest Mijo Lončarić, a na kojeg se pri svojoj klasifikaciji oslanjaju i Silvana Vranić i Sanja Zubčić. Kajkavsko narječje najčešće se dijeli na šest dijalekata kao što ga dijeli Dalibor Brozović (zagorsko-međimurski, turopoljsko-posavski križevačko-podravski, prigorski, donjosutlanski i goranski), no Mijo Lončarić je tu osnovnu podjelu razradio te dao pregled petnaest dijalekata kajkavskoga narječja (plješivičko-prigorski, samoborski, gornjosutlanski, donjosutlanski, bednjansko-zagorski ili središnji zagorski, donjolonjski, gornjolonjski, glogovničko-bilogorski, varaždinsko-ludbreški, međimurski, turopoljski, podravski, gorskokotarski ili goranski, sjevernomoslavački i vukomeričko-pokupski). Prema njima, varaždinski govor i mjesni govor Nedeljanca pripadao bi varaždinsko-ludbreškom dijalektu. Spomenuti autori granice ovoga dijalekta određuju ovako: „prati granicu Republike Hrvatske zapadno od Vinice, sjeverno ide Dravom do Legrada, a istočno do Đelekovca, južno od Subotice Podravske. Granica zaobilazi štokavske govore zapadno od

Koprivnice i penje se do Vinograda Ludbreških, a zatim ispod rijeke Bednje ide prema zapadu i sjeverno prema području oko Vinice.“ (Vranić, Zubčić 2018: 558)

4.1. Obilježja mjesnoga govora Nedeljanca

U ovome poglavlju iznijet ćemo osnovne značajke varaždinskoga kajkavskog dijalekta te govora Nedeljanca, i to prema dijalektologu Miji Lončariću, a on ih izdvaja u svome članku *Govor Varaždina i okolice* (1988.). Osnovne podatke o govoru Nedeljanca i Vidovca zapisao je Pavle Ivić u svojim člancima pod nazivom: *Izveštaj o ispitivanju govora u severnoj i zapadnoj Hrvatskoj te Procesi rasterećenja vokalskog sistema u kajkavskim govorima*. Prema zapisima Mije Lončarića i Pavla Ivića te prema građi dobivenoj vlastitim istraživanjem, slijede obilježja govora Nedeljanca.

Što se tiče vokalizma, prema M. Lončariću govor Nedeljanca (kao i govor Varaždina) nosi obilježja tipična za središnje kajkavske govore. To nam daje do znanja da je fonološki razvoj govora Nedeljanca tekao na sljedeći način. U dugom su slogu dugi stražnji nazal, slogotvorno *ɫ* i etimološko *o* dali *uo* (*kuōst*, ali *gōuska*). Zatim su jat i poluglas dali *ie* (*biēla*), a prednji nazal i etimološko *e* dali su otvoreno *ɛ̄*. Vokal *a* u dugom pak je slogu velariziran. U kratkom pak su naglašenom slogu jat i poluglas dali zatvoreno *ɛ̄* (*mɛ̄stɔ*, *pɛ̄js*), dok su prednji nazal i etimološko *e* dali otvoreno *ɛ̄* (*prɛ̄sti*). S druge strane, stražnji nazal, slogotvorno *ɫ* i etimološko *o* izjednačili su se u vokalu *o* srednje artikulacije (*bōxe*, *kōkoš*). Što se tiče kratkog nenaglašenog sloga, tu su jat i poluglas dali zatvoreno *ɛ̄* (*čōvɛ̄k*, *cūjzɛ̄k*), prednji nazal i etimološko *e* dali su otvoreno *ɛ̄*. Također, u kratkom nenaglašenom slogu stražnji nazal, slogotvorno *ɫ* i etimološko *o* izjednačili su se u vokalu *o* zatvorene artikulacije (*mɛ̄stɔ*, *sɛ̄lɔ*).

Kod vokalizma bitni su i vokalski trokuti, pa se tako ističu sljedeći:

- dugi vokalizam:

i	u
ie	
ɛ̄	uo
ɔ̄	

- kratki naglašeni vokalizam:

i u
 ẹ o
 ẹ
 a

- kratki nenaglašeni vokalizam:

i u
 ẹ, ẹ o
 a

Tu bi još valjalo spomenuti i da ne dolazi do prejotacije ispred inicijalnog *o* (*oko* umjesto *joko*). Također, sačuvano je i slogotvorno *r* (*čřni*) te se može uočiti protetskov pri svakom početnom *u* i *o* koji dolaze od nazala (*vûho*). (Lončarić 1988: 481–483)

Druga skupina obilježja govora Nedeljanca i varaždinske okolice dolazi iz konsonantizma. Tako prasl. *d'* prelazi u nekim govorima u *j* (*posvajeni*, *'meja*), a nekima pa u *š* (*dosašřivati*). Karakteristika ovog područja jest da nema zvučne afrikate *ʒ* odnosno zvučnog parnjaka bezvučnom *c* (npr. *'bežik*). Također jedno od obilježja i jest to da je finalno *lz* zamijenjeno nastavkom *iŭ* (*năpiŭ*), a palatalni *ńje* u prešao u *jⁿ* i zatim u *j*, a rjeđe je depalatalizirano pa tako možemo primijetiti oblike poput *kù:hja* i *'ogin*. Različito pak je stanje s kajkavskim *ḷ*, *lj* i *l*, te se likvidl negdje depalatalizira negdje ne, a s njim ide *ḷodlj* te tako imamo primjere *břbřlaf*, *plăšřlivi*, *čřlěni*, a sačuvana pak je skupina *čr* (*čřni*). U govoru Nedeljanca možemo uočiti i prijelaz prefiksa *v-* u *h-* (npr. *'hmęrje*). Što se još tiče suglasničkih skupina, značajne su one u upitno-odnosnim zamjenicama kao što su *nišće*, *nešće* i *što*. (Lončarić 1988: 483–484)

Treću skupinu obilježja čini kajkavska akcentuacija. Prema Stjepanu Ivšiću, ali i Miji Lončariću, varaždinski kajkavski govor (pa tako i govor Nedeljanca) čuva „stariju, tzv. osnovnu kajkavsku akcentuaciju. Govori te skupine dobro čuvaju mjesto i vrstu naglasaka, a što u prvom redu vrijedi za tzv. novi, metatonijski praslavenski cirkumfleks, koji u kajkavštini ima svoju specifičnu distribuciju, tj. dolazi u nekim tvorbenim i morfološkim kategorijama, u kojima ga nema u drugim slavenskim jezicima i narječjima hrvatskoga ili srpskoga jezika.“ (Lončarić 1988: 478) Dakle, mjesni govor Nedeljanca ima tronaglasni sustav koji čine dugosilazni naglasak ([˘]), akut ([˜]) i kratki naglasak (^{˘˘}).

Četvrta skupina obilježja odnosi se na područje morfologije. Ono što određuje kajkavske govore (pa tako i govor Nedeljanca) jest uporaba upitno-odnosne zamjenice *kaj* i njezinih kompozita (*zakaj, nekaj*). Također, u govoru Nedeljanca dolazi do jednačenja akuzativa i genitiva jednine muškoga roda (*Kupil bum škrlaka. / Nemam škrlaka.*) te gubljenja morfološke posebnosti vokativa jednine koji je jednak nominativu (*Ti jèn stâri jàrac!*). Za oba futura javlja se jedan oblik ili pak se izriče prostim oblikom (*Bùju pòpîèvali kàj slavûji. / Zùtra pòpîèvaju kàj slavûji.*) Isto tako, u govoru se Nedeljanca razlikuje uporaba infinitiva i supina (*Ja nêbrem spàti. / Ti hòdi spàt.*), a javlja se uporaba određenog pridjevskog oblika koji dolazi u funkciji imenskoga predikata (*On je pijâni kàj dêva.*). Nadalje, u genitivu množine imenica srednjega i ženskoga roda dolazi /Ø/ morfem (*pèt krâv*) te su izjednačeni dativ, lokativ i instrumental množine imenica svih triju rodova (D mn. *gôuskama/pèjsima*= L mn. *gôuskama/pèjsima* = I mn. *gôuskama/pèjsima*). Još jedna od značajki govora Nedeljanca jest uporaba nerelacijskog morfema /of/ ispred /Ø/ morfema u genitivu množine imenica muškoga roda (*pet sòkòlof*) te se kod množinskih oblika imenica muškoga roda često koristi neproširena osnova (*vòli*). Što se tiče pridjeva, osim što se često koristi određeni oblik, dolazi i do uopćenja komparativa s elementom /š/ (*vèkši*).

5. O frazeologiji

Frazeologija je grana jezikoslovlja koja se bavi frazemima (njihovom strukturom, značenjem i uporabom), a kojoj se u posljednjim desetljećima pridaje sve veća pozornost. To je jedna od najmlađih lingvističkih disciplina koja je prvotno bila dijelom leksikologije, a sredinom se dvadesetog stoljeća počela izdvajati iz te grane jezikoslovlja. Naziv frazeologija jest dvoznačan. On prvotno označava jezikoslovnu disciplinu koja se bavi proučavanjem ustaljenih izraza koji imaju određene čvrste strukture, a potom pojam frazeologije označava i ukupnost svih frazema određenoga jezika koji su raspoređeni prema određenim kriterijima. (Kovačević 2012: 3)

Za izdvajanje frazeologije iz područja leksikologije zaslužno je ponajprije rusko jezikoslovlje. Prekretnicom je u osamostaljivanju bila 1947. godina kada je lingvist Viktor Vladimirovič Vinogradov objavio pionirski rad pod nazivom *Osnovni tipovi frazeoloških jedinica u ruskom jeziku*. Zato se i Vinogradov smatra ocem ruske frazeologije (Barčot 2017: 15), ali i začetnikom slavenske frazeologije (Kovačević 2012: 4) Kao što i sam naziv spomenutoga rada govori, osamostaljivanje frazeologije kao zasebne grane pokrenuto je najprije na području tadašnjeg Sovjetskog Saveza, a potom i širem Europe kreću istraživanja. U Hrvatskoj zanimanje za frazeologiju počinje nešto kasnije, a to je sedamdesetih godina 20. stoljeća. Tu je vodeću riječ imala Antica Menac koja je rusku frazeološku teoriju primijenila na hrvatsku stvarnost, a oko sebe je okupila grupu suradnika koji su potom postali dijelom *Zagrebačke frazeološke škole*. Temelje ovoj školi Antica Menac postavila je u radu *O strukturi frazeologizma* (1970/1971), a koja je zaslužna i za razvoj hrvatske frazeologije i njezino promicanje. (Kovačević 2012: 3–4, Fink-Arsovski 2002: 6) Kao posljedica bavljenja frazeologijom nastali su brojni rječnici i znanstveni radovi. Tako izlazi i *Rusko-hrvatski ili srpski frazeološki rječnik* (1979. i 1980.) pod vodstvom Antice Menac, a potom i rječnik Josipa Matešića *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* (1982.) te *Hrvatsko-njemački frazeološki rječnik* (1988.). *Hrvatski frazeološki rječnik* izlazi 2003. g. (Menac – Fink-Arsovski – Venturin). Željka Fink-Arsovski napisala je sa suradnicima *Bibliografiju hrvatske frazeologije* kojom je htjela napraviti lakši uvid u prikupljenu i obrađenu građu hrvatske frazeologije (od 1970. do 2009.). (Kovačević 2012: 4–5)

5. 1. Što je frazem?

Frazem je osnovna jedinica frazeologije, a sastoji se najmanje od dviju sastavnica koje čine cjelovitu, čvrstu strukturu. (Fink-Arsovski 2002: 6) Kao bitnu odrednicu frazema, Vinogradov ističe da on nosi preneseno odnosno slikovito značenje te ekspresivnost i nezamjenjivost sastavnica. (Kovačević 2012: 9) U različitim radovima poznatih lingvista javljaju se različiti nazivi osnovne frazeološke jedinice. Neki od prvih naziva sedamdesetih godina bili su *kombinacija riječi*, *fiksirani izraz*, *frazalni leksem* i *idiom*. (Kovačević 2012: 6) U hrvatskoj pak je frazeologiji broj različitih naziva za osnovnu frazeološku jedinicu bio velik te se za njih sve činilo da označuju istu pojavnost. Neki od tih naziva jesu: *fraza*, *idiom*, *stalni izraz*, *ustaljena kolokacija*, *frazeologem*, *frazem* i mnogi drugi. Nakon nekog vremena, lingvisti su uočili da se ovi nazivi ipak uvelike razlikuju. Tako naziv *fraza* nije bio podoban jer ima dvojako značenje te nosi negativnu konotaciju tj. takvim nazivom označavamo rečenicu koja nema neko konkretno značenje. (Kovačević 2012: 6) Naziv *idiom* također nije zaživio jer on označava samo onu vrstu frazeoloških jedinica koje nose konotativno značenje. (Kovačević 2012: 7) Također se u ranijoj hrvatskoj frazeologiji koristio naziv *frazeologizam* koji je motiviran nazivom jezikoslovne discipline. (Kovačević 2012: 7) Naziv osnovne frazeološke jedinice koji je zaživio i koji većina frazeologa prihvaća i bilježi u svojim radovima jest *frazem*. Taj se naziv tvrbeno nadovezao na nazive drugih osnovnih jezikoslovnih jedinica poput *fonema*, *morfema*, *leksema* i dr. (Kovačević 2012: 7–8)

Već je spomenuto kako se frazem sastoji od najmanje dviju sastavnica, a bitno je da među njima barem jedna punoznačnica ili pak su obje sastavnice punoznačne. Također je važno spomenuti i da govornik frazem ne oblikuje spontano u govoru već ga on odabire odnosno govornik odabire svezu riječi koja ima čvrstu strukturu, a njezino značenje ne mora odgovarati zbroju značenja svih komponenti određene sveze riječi tj. frazema. (Menac 2007: 11, Fink-Arsovski 2002: 6–7) Isto tako, frazem ima uvijek isti poredak članova, može se uklopiti u određenu rečenicu, ali ga možemo upotrijebiti i kao zasebnu cjelinu. (Fink-Arsovski 2002: 6) Osim ovih značajki, Menac (1994: 161) ističe još nekoliko karakteristika frazema, a to su: „metaforičnost, neprobojnost, emocionalnost, nacionalni karakter, neprevodivost na druge jezike“.

Osim ovih značajki frazema koje spominje Antica Menac, vrijedi ukazati i na one o kojima govori frazeolog Josip Matešić. Od određuje četiri obilježja frazema, a to su: reproduciranje (ustaljena duga uporaba frazema), formalno ustrojstvo („frazem je neraščlanjiv skup riječi od kojih su najmanje dvije riječi punoznačne“), idiomatičnost (semantička pretvorba

– značenje frazema ne odgovara zbroju značenja njegovih sastavnica) i uklapanje u kontekst (u rečenici se javlja kao prosti član). (Kovačević 2012: 9)

Važno je spomenuti i da se frazemi mogu analizirati s tri aspekta, a to su semantički, sintaktički i strukturni. Semantički se aspekt analize frazema bavi njegovim frazeološkim značenjem, motivacijom te porijeklom frazema. Sintaktički pak se aspekt odnosi na to kako je frazem uključen u rečenicu i rečenično ustrojstvo te na određivanje funkcije. A strukturna se analiza frazema, kao što i sam naziv govori, bavi formom frazema, njegovom veličinom te leksičkim sastavom frazema. (Fink-Arsovski 2002: 8)

Kada je riječ o strukturnoj analizi frazema, važno je spomenuti i podjelu frazema prema veličini odnosno opsegu, a većina se frazeologa odlučila za podjelu na tri vrste. Stoga postoji najmanja jedinica koja se naziva *fonetskom riječi* te se taj frazem sastoji od „jedne autosemantičke i jedne (ili više) sinsemantičke riječi“ (Fink-Arsovski 2002: 8) te one čine jednu naglasnu cjelinu (*s nogu, ni kapi*). Druga vrsta frazema prema strukturi jest *skup riječi* te se on sastoji od „najmanje dviju autosemantičkih riječi s najmanje dvjema akcenatskim cjelinama“ (Fink-Arsovski 2002: 8) te se ova vrsta može dijeliti na zavisni i nezavisni skup riječi, a zavisni skup riječi ima više podvrsta prema tome koja je riječ sintaktički glavna (imeničke, glagolske, pridjevske). Treća vrsta frazema su pak *frazemske rečenice* koje se potom mogu razvrstati u nekoliko podskupina. (Fink-Arsovski 2002: 8)

Nadalje, kada govorimo o strukturi frazema, vrijedi spomenuti kako se Matešić i Menac nisu složili u tome koji je opseg najmanje frazeološke jedinice. S jedne strane, Matešić govori kako je donja granica frazema sveza najmanje dviju punoznačnih riječi, dok s druge strane Menac nije postavila ograničenja već frazemima smatra i fonetske riječi. (Kovačević 2012: 10)

Osim prema obliku odnosno strukturi, frazeme možemo podijeliti i prema njihovu podrijetlu. Tako razlikujemo nacionalne frazeme koji su nastali unutar jezika koji koristimo (npr. *davati šakom i kapom*) te posuđene frazeme koji su nastali u nekom drugom jeziku te su prilagođeni jeziku kojem su posuđeni (npr. *alfa i omega*). (Menac 2007: 16) Isto tako, postoje frazemi koji su potekli iz književnih i drugih djela. Takvi frazemi mogu biti pisani jezikom koji ih koristi (npr. *tko bi gori, eto je doli*) ili pak prevedeni s drugih jezika kao što je to frazem *umjetnost radi umjetnosti*). (Menac 2007: 16) Osim iz književnih djela, frazemi se mogu uzeti i iz narodnih književnosti kao što je to primjerice frazem *čiča miča, gotova priča*. (Menac 2007: 16–17) Također, pokoji nam frazem dolazi i iz određene znanosti ili struke odnosno glazbe, kazališta, sporta i pomorstva (npr. *kratki spoj, igrati glavnu ulogu*). (Menac 2007: 17) Često

možemo upotrijebiti i frazeme koji dolaze iz različitih žargona, pa tako imamo đачki žargon tj. žargon mladih (npr. *dobiti topa*). (Menac 2007: 17)

Frazeme možemo podijeliti i prema njihovu stilu pa tako prvo imamo stilski neutralnu frazeologiju „koja se upotrebljava u svim jezičnim stilovima bez posebnih ekspresivno-emocionalnih nijansa“ (*od jutra do mraka*). (Menac 2007: 19) Stil frazema koji se još može javiti jest razgovorni koji je karakterističan za svakodnevnu komunikaciju (npr. *nije to bez vraga*), a varijanta ovog stila jest vulgarni kojemu uporabu kreira norma dobrog ponašanja (npr. *začepi gubicu*). (Menac 2007: 19)

Važno je i napomenuti kako frazemi mogu (osim osnovnog značenja) nositi i dodatna odnosno konotativna značenja. Pa tako možemo govoriti o konotativnom značenju odobravanja (*naše gore list*), neodobravanja (*sjediti na dvije stolice*), humora (*glavom i bradom*) i svečanog tona (*preseliti se u vječnost*). (Menac 2007: 20)

5. 2. Dosadašnja istraživanja dijalektne frazeologije

U zadnje vrijeme sve više se frazeologa okreće istraživanju dijalektne frazeologije koja obuhvaća pojedine mjesne govore. Ta istraživanja potaknuta su različitim projektima koji se bave upravo dijalektnom frazeologijom, a jedni od takvih jesu *Istraživanje hrvatske dijalektne frazeologije* (proučavanje frazema s pedesetak kajkavskih punktova) i *Hrvatska dijalektna frazeologija* (obuhvaća sva narječja u Hrvatskoj). Kao produkt ovakvih istraživanja dolaze znanstveni radovi koji prikazuju frazeme pojedinog mjesnog govora, dijalekta ili narječja, a opisuju ih na svim trima razinama (strukturnoj, semantičkoj i konceptualnoj). Među onim istraživanjima koja su obuhvatila cijeli dijalekt ili neko šire govorno područje vrijedi istaknuti rječnik M. Menac Mihalić *Frazeologija novoštokavskih ikavskih govora u Hrvatskoj* (2005.) i rječnik pod nazivom *Frazeologija križevačko-podravskih kajkavskih govora s rječnicima* (2008.) M. Menac Mihalić i J. Maresić koji obuhvaća križevačko-podravske kajkavske govore. (Malnar Jurišić 2015: 2) Važno je i napomenuti kako dijalektna frazeologija uvelike pridonosi očuvanju leksičkih sustava pojedinih govora.

Također, valja napomenuti kako se prva bavila konceptualnom analizom frazema Mihaela Matešić koja je svoj rad nazvala *Frazeologija mjesnog govora Vrbovskog*. Što se pak tiče pojedinih hrvatskih govora, najviše je istražena frazeologija čakavskih govora, a najmanje

frazeologija štokavskih govora. Tim područjem bavile su se Mira Menac-Mihalić i Tomislava Bošnjak-Botica koje su istraživale novoštokavske ikavske govore. Frazeologijom čakavskih govora u svojim istraživanjima bavile su se Marija Turk, Sanja Zubčić, Silvana Vranić, Ivana Nežić, Sanja Vulić i dr. A frazeologijom kajkavskih govora, koji su u središtu i ovoga rada, bavile su se Marija Malnar Jurišić, Mira Menac-Mihalić, Anđela Frančić i dr. (Lovrinić 2022: 16)

5. 3. Poredbeni frazemi

Poredbe često možemo susresti u književnosti, ali i u svakodnevnom govoru. Teoretičari ih smatraju stilskim figurama iz grupe figura misli. Fink-Arsovski ističe da poredbe “obogaćuju stil, čine ga življim, plastičnijim, slikovitijim, ugodnijim za slušanjem ili čitkijim” (Fink-Arsovski 2002: 10). Svaka poredba suprotstavlja pojmove iz dvaju različitih područja, a oni moraju imati barem jednu zajedničku karakteristiku kako bi poredba bila svima razumljiva. (Fink-Arsovski 2002: 10)

Poredbe najčešće nastaju spontano u govoru, a neke su se i ustalile. Takve poredbe koje su se ustalile imaju status ustaljenih izraza te, s obzirom na slikovitost i konotativno značenje, prešle su u frazeološki fond. Unutar tog frazeološkog fonda, poredbe se izdvajaju kao jedan od strukturnih tipova frazema te se nazivaju poredbenim frazemima. (Fink-Arsovski 2002: 11)

Što se tiče strukture, postoje dva temeljna tipa poredbenih frazema, a to su dvodijelni i trodijelni frazemi. Trodijelni strukturni tip frazema je najčešći te se sastoji od dijela koji se uspoređuje, poredbenog veznika i dijela s kojim se prva komponenta stavlja u suodnos. Poredbeni veznik koji se javlja u poredbenim frazemima jest veznik kao (u kajkavskom narječju su to inačice *kaj*, *kak*, *ko*). Kod dvodijelnih poredbenih frazema izostaje prvi dio odnosno izostaje komponenta koja se uspoređuje. (Fink-Arsovski 2002: 12)

5. 4. Zoonimski frazemi

„Zoonimski su frazemi ustaljene desemantizirane sveze koje u svom sastavu sadrže najmanje jednu zoonimsku sastavnicu“ (Vidović Bolt 2011: 20) te su jedna od najbrojnijih skupina frazema u hrvatskome jeziku. Najviše ima zoonimskih frazema s jednom zoonimskom sastavnicom, no možemo susresti i zoonimske frazeme s dvije zoonimske sastavnice (npr. pas i mačka ili mačka i miš). Razlog postojanju i širokoj uporabi zoonimskih frazema jest to što su životinje oduvijek prisutne u čovjekovu životu. Životinje se javljaju u različitim funkcijama čovjekova života – kao izvor hrane, odjeće, ali i kao čuvari, ljubimci te pomoćnici u obavljanju poslova. Također vrijedi istaknuti kako zoonimski frazemi donose ekspresivniju poruku te osnažuju iskaz koji se prenosi. (Vidović Bolt 2011: 20)

Često se zoonimska frazeologija smatra stereotipnom jer je suživot čovjeka i životinja plodno tlo za stvaranje stereotipa (i to pretežito negativnih). Postavlja se pitanje zašto je tome tako. Negativna stereotipizacija životinja rezultat je manjka dara govora odnosno životinje se ne mogu opravdati riječima kao što je to slučaj s ljudima. Stoga je njihovo izražavanje svedeno na glasanja (mijaukanje, lajanje...) ili neverbalnu komunikaciju (puzanje, skakanje...). S obzirom na to da je sve (pa i životinje) podređeno čovjeku, tako su i zoonimski frazemi rezultat kreirane slike te je važno naglasiti da zoonim kao sastavnica frazema gradi značenje cijele frazeološke jedinice. (Vidović Bolt 2011: 21)

S obzirom da je ovo opsegom jedna od većih skupina frazema, nije čudno što postoji mnogo znanstvenih radova i knjiga na temu zoonimskih frazema. Tu se ističe Ivana Vidović Bolt koja uspoređuje zoonimne frazeme hrvatskoga jezika s onima iz drugih slavenskih jezika te romanskih i germanskih. Tako je napisala i *Rječnik hrvatskih animalističkih frazema* koji je prvi takav hrvatski frazeološki rječnik, a sadrži frazeme koji sadrže barem jednu sastavnicu povezanu sa životinjama.

6. Konceptualna analiza frazema

Područje frazeologije i frazema možemo promatrati na nekoliko načina. Tako postoje strukturalna, sintaktička, semantička, kategorijalna i konceptualna analiza frazema. Svaka od ovih analiza daje određenu podjelu frazema, a u ovome poglavlju predstaviti ćemo konceptualnu analizu frazema koja je i teorijski okvir ovog diplomskog rada. Potom će se analizirati frazemi potvrđeni u govoru Nedeljanca prema konceptualnome pristupu.

Područje konceptualne analize frazema pripada kognitivnoj lingvistici odnosno kognitivnoj semantici kao dijelu kognitivne lingvistike. Kao središte zanimanja kognitivne lingvistike javljaju se konceptualna metafora i metaforički procesi koji se tumače kao princip na koji djeluje ljudski mozak. Također, važno je znati da svaki čovjek doživljava svijet metaforično. (Kovačević 2012: 126)

„Kognitivna lingvistika nastala je kao reakcija na transformacijskogenerativne pristupe jeziku koji su jezičnu strukturu analizirali prema sintaktičkim principima. Kognitivna lingvistika usmjerila se na značenje tj. ona se temelji na povezanosti sintakse i semantike. Možemo reći da je kognitivna lingvistika dio jezikoslovlja koji se bavi odnosom jezika i uma. Za razumijevanje jezičnog elementa bitno je i znanje o jeziku, ali i znanje o svijetu“ (Raffaelli 2004: 89). Konceptualne pak se metafore tumače kao izrazi koji jezično manifestiraju konceptualne veze stvorene u ljudskom umu (nesvjesno, bez napora) te takve jezične manifestacije imaju temelje na kognitivnim strukturama. (Omazić 2014: 29) Stoga se kognitivna lingvistika, osim jezikom, bavi i ljudskim umom, a na frazeme se gleda kao na jedinice koje motiviraju i određeni kognitivni mehanizmi. Također je važno spomenuti kako se kognitivne metafore razumijevaju unutar paradigmatškog odnosa koji obuhvaća dvije domene, a to su izvorišna i ciljna domena.

Različiti su lingvisti zapisali grupiranje različitih figurativnih jezičnih izraza oko jedne konceptualne metafore, a među tim figurativnim izrazima možemo pronaći i frazeme. Kada metaforični izrazi postanu dio stalne jezične uporabe odnosno konvencionaliziraju se u govoru, tada oni postaju dijelom frazeološkog blaga određenog jezika. Dakle, svaki frazem utemeljen na konceptualnoj metafori prvo je bio kreativna metafora, a potom je postao dijelom konvencionalnog govora. (Omazić 2014: 30–31)

Još jedna lingvistička disciplina koja je ovdje bitna jest kognitivna semantika koja se javlja kao dio kognitivne lingvistike. Unutar nje se jezik tumači kao dio jezične uporabe u

poveznici s kontekstom u kojem se nalazi određeni iskaz. Dakle, kognitivna se semantika bavi određenim metaforičkim procesima uz pomoć kojih promišlja o jeziku i različitim pojavnostima u njemu. Kao dio takvog metaforičkog procesa javlja se i pojam frazema. (Fink, Turk 2003: 247)

S obzirom na to da je većina frazema zapravo utemeljena na metaforama, frazeologija je grana lingvistike koja je dobra za stvaranje tzv. koncepata. Pojam koncepata Kovačević je preuzela iz područja kognitivne lingvistike, a on zapravo označava „zajednički pojam koji prožima značenja pojedinih frazema bez obzira na njihovo kategorijsko značenje i tako ih objedinjuje u određenu skupinu“ (Kovačević 2012: 126).

U rasporedu frazema u skupine koncepata uvelike je vidljiva njihova kulturološka podloga koja može poslužiti za daljnja istraživanja u pronalaženju zajedničkih osobina u različitim govorima. Frazemi su također povoljni za istraživanje upravo zato što jedno frazeološko značenje proučavano od strane konceptualne analize mogu nositi frazemi koji prema strukturi ili kategoriji potpuno različiti.

Važno je istaknuti i da se poredbeni frazemi mogu podijeliti na dvije velike skupine koje se potom mogu dalje granati. Jednoj skupini pripadaju frazemi koji se odnose na čovjeka, a drugoj skupini pak frazemi koji se odnose na predmete. S obzirom na spomenutu podjelu, u ovom će radu također biti frazemi svrstani u skupinu onih koji se odnose na čovjeka (vanjski izgled, osobine, stanja, ponašanje, emocije, kretanje) i onih koji se ne odnose na čovjeka.

7. Konceptualna analiza frazema mjesnoga govora Nedeljanca

7. 1. Frazemi koji se odnose na čovjeka

7. 1. 1. Frazemi koji se odnose na čovjekov vanjski izgled

7. 1. 1. 1. Mršavost

têinka (sûxa) kâk glîsta – 'jako mršava'

mâli kâj mîš – 'vrlo malen, sitan'

têinka kâj sîna – 'vrlo vitka osoba'

têški (žmêfki) kâk zôgorski purôn – 'vrlo lagan'

7. 1. 1. 2. Debljina

debêla kâj krâva – 'jako debela'

debêla kâj prasîca – 'jako debela'

debêli kâk slôn – 'jako debeo'

debêli kâj svîja – 'jako debeo'

zdêblati se kâk prâšec (svîja) – 'jako se udebljati'

7. 1. 1. 3. Ljepota i ružnoća

lîepa kâk gôlûbica – 'jako lijepa'

gîdi kâj pèjs – 'jako ružan'

7. 1. 1. 4. Starost

stâra kôka – 'seksualno privlačna žena starije životne dobi'

stâri kôj – 'starija, nepristojna osoba'

bîti stâri kâj Isûsuf mägareç – 'vrlo star'

7. 1. 1. 5. Put, lice

čřni kàj gǵvran – 'jako crn'

čřni kàj křtica – 'izrazito crne boje'

čřni kàj sràka – 'jako crn'

bieli kàj làbud – 'potpuno bijel'

7. 1. 1. 5. 1. Rumen

čřlěni kàj ræk – 'jako crven'

počřlěneři kàj ræk – '1. pocrvenjeti od neugodnosti; 2. jako pocrvenjeti od sunčanja'

7. 1. 1. 5. 2. Otečenost

kæk da je z čmēlama spǵl – 'crven je *tko*, otečen je *tko*'

kæk da su čmēle spīkale kōga – 'naotečen je *tko*, podbuhao je *tko*'

7. 1. 1. 6. Izgled kose

ščěxati kōga kàj kōkōš – '1. loše ošišati *koga*; 2. počupati *koga* u tučnjavi'

kàj da je kràva pōlžala kōga – 'ima zalizanu kosu *tko*'

s'ēdi kàj ũofca – 'vrlo sijed'

7. 1. 1. 7. Prljavština

zmǵzana kàj prasīca – 'jako blatna, prljava'

zmǵzani kàj svīja – 'jako prljav'

7. 1. 1. 8. Dlakavost

kəsmâti je kâj jârac – 'jako je dlakav'

kəsmâti kâj mäjmun – 'vrlo dlakav'

7. 1. 1. 9. Neuredan izgled

kâj da je krâva pəžvâkala kôga – 'odjeven je u zgužvanu odjeću *tko*'

stojî kômu kâj kâj krâvi sêdlo – 'ne pristaje *komu što*, loše stoji *komu što*'

stojî kômu kâj kâj prasîci sêdlo – 'ne pristaje *komu što*, loše stoji *komu što*'

7. 1. 2. Frazemi koji se odnose na čovjekove osobine

7. 1. 2. 1. Pozitivne osobine

7. 1. 2. 1. 1. Dobrota

nêbi <ni> mrâva zgâzil ko – 'jako je dobar *tko*'

za prâvim se kôjom prâši – 'zanimljiva osoba o kojoj se priča zbog njenih dobrih osobina'

7. 1. 2. 1. 2. Marljiv/vrijedan

vriêdna kâk êmêla – 'jako vrijedna, radišna'

dêlati kâk êf – 'marljivo i ustrajno raditi'

vriêdni kâk êf – 'jako vrijedan, radišan'

dêlati kâj kôj – 'naporno i teško raditi'

vriêdni kâj kÿtica – 'vrlo vrijedan, marljiv'

dêlati kâj kÿtica – 'marljivo i ustrajno raditi'

dëlati kàj mrâf – 'marljivo raditi, biti jako vrijedan, radišan'
vriëdni kàj mrâf – 'jako vrijedan'

7. 1. 2. 1. 3. Brižnost

čûvati kôga kâk kvôčka čûčike – 'brižno čuvati koga'

7. 1. 2. 1. 4. Snalažljivost

bîti (žîviti) kâk rîba vu vûodi – 'vrlo dobro se snalaziti u određenoj situaciji'

stâri vûok – 'snalažljiva osoba, osoba dorasla različitim situacijama'

7. 1. 2. 1. 5. Hitrost

flëtni kàj mâčka – 'vrlo brz i okretan'

flëtni kàj sîna – 'vrlo brz'

flëtni kâk vëvërica – 'jako brz, okretan'

flëtni kâk zâjc – 'jako brz'

7. 1. 2. 1. 6. Miran

mîrni kâk jâne – 'jako mirna osoba'

bûožja ôfčica – 'mirna i bojažljiva osoba'

7. 1. 2. 1. 7. Hrabrost

hrâbri kâk läv – 'vrlo hrabar'

7. 1. 2. 1. 8. Strpljivost

imëti kũojske žĩfce – 'imati puno strpljenja'

7. 1. 2. 2. Negativne osobine

7. 1. 2. 2. 1. Zloba i zločestoća

bĩti pręva zmĩja (kãĉa) – 'biti zla, opaka osoba'

xmũoja kãj kũjsa – 'jako zločesta'

xmũoji (xũdi) kãj pęjs – 'jako zločest'

bęzðbrazni kãk pęjs – 'vrlo drzak i bezobrazan'

7. 1. 2. 2. 2. Umna ograničenost

będasti (nũori) kãk bĩk – 'glup'

będasta (blęsava) kãk gũska – 'jako glupa'

będasta (blęsava) kãj kðkøš – 'jako glupa'

kðkøš je sð pãmęt pøzðbala kðmu – 'glup je tko'

będasti kãj køj – 'vrlo glup'

będasta kãk køza – 'vrlo glupa'

będasti kãj mãgaręc – 'vrlo glup'

tęški mãgaręc – 'vrlo glup'

będasti kãk mãjmun – 'vrlo glup'

imęti pĩleĉi møzak – 'biti glup'

będasta kãk pũra – 'jako glupa'

będasti (blęsavi) kãk tęle – 'blesav, glup'

7. 1. 2. 2. 3. Dosadan

dðsadni kãk bðxa – 'jako dosadan'

dòsadni kàk čřf – 'jako dosadan'
dòsadni kàj klòpęc – 'jako dosadan'
dòsadni kàk mùxa – 'vrlo dosadan, nametljiv'
dòsadni kàj òsa – 'jako dosadan'
dòsašřivati kàj òsa – 'dosađivati komu'
dòsadni kàk stěnica – 'jako dosadan i naporan komu'
dòsadni kàj vûš – 'jako dosadan'
zũjati økuòli kàk mùxa – 'dosađivati svojim pričama kome'

7. 1. 2. 2. 4. Neiskrenost

lãgati kàk pějs – 'mnogo lagati'

7. 1. 2. 2. 5. Tvrdoqlavost

třdi kàj màgaręc – 'jako tvrdoqlav'

7. 1. 2. 2. 6. Pokvarenjak

stãri jãrac – 'stari pokvarenjak'

7. 1. 2. 2. 7. Brzopletost

bĩězati kàk cũjzøk pred rûd – 'biti brzoplet, nepromišljen'

bĩězati kàk těle pred rûd – 'biti brzoplet, nepromišljen'

7. 1. 2. 2. 8. Lijenost

lĩeni kàj krãva – 'jako lijen'

ležãti (izležãvati se) kàj krãva – 'ljenčariti, besposličariti'

lɔviti (ĩskati) bɔxe po rĩti – 'besposličariti, ljenčariti'

7. 1. 2. 2. 9. Sporost

spòri kàj glĩsta – 'veoma spor'

xũodati kàj kòrnača – 'sporo hodati'

xũodati pũoževim kòrakom – 'ići sporo'

spòri kàj pũoš – 'veoma spor'

vlęći se kàk pũoš – 'biti spor, sporo se kretati'

flętni kàj ræk – 'veoma spor'

7. 1. 2. 2. 10. Nemiran/nestašan

čřvi kòpaju v rĩti kòmu – 'nemiran je *tko*'

imęti čřve v rĩti – 'biti nemiran'

imęti bĩesne glĩste – 'raditi gluposti'

namĩešćati se kàj kòkøš – 'nemiran, neprestano se micati'

7. 1. 2. 2. 11. Sebičan, pohlepan

i bĩka bi pòmúzel ko – 'sebičan je *tko*, pohlepan je *tko*'

štęti i ũofce i nũofce – 'htjeti i jedno i drugo'

7. 1. 2. 2. 12. Sklonost krađi

kręsti kàj sràka – 'često krasti'

7. 1. 2. 3. Neutralne ljudske osobine

7. 1. 2. 3. 1. Plašljivost

plâšļivi kâk zâjc – 'jako plašljiv'

7. 1. 2. 3. 2. Lukav

stâri lîsac – 'lukava osoba koja iskorištava situaciju'

pamêtni kâj lisîca – 'vrlo lukav i domišljat'

stâri mâčëk – 'lukav, iskusan čovjek'

7. 1. 2. 3. 3. Žrtva

žrtvëno jâne – 'osoba koja mora ispaštati umjesto drugih, žrtva'

7. 1. 2. 3. 4. Svoje glav

imêti mûxe v glûovi – 'biti svoje glav, nepredvidiv'

7. 1. 2. 3. 5. Nepromjenjivost naravi

vûok dlâku mēja, al čûd nîgdar – 'ljudi se mogu promijeniti izvana, ali ne mogu promijeniti svoju narav'

7. 1. 3. Frazemi kojima se opisuju čovjekove sposobnosti

7. 1. 3. 1. Snaga

jâki kâk bîk – 'vrlo snažan, jak'

jâki kâj kôj – 'iznimno snažan, u dobroj tjelesnoj formi'

jâki kâj mĕdved – 'vrlo jak'

jâki kâj vòl – 'veoma snažan'

7. 1. 3. 2. Vid

imĕti òkò sòkòlòvò – 'imati dobar vid, dobro zapaziti sitne detalje'

bìti kâk čòrava kòkòš – 'slabo vidjeti, slabo primjećivati'

vìdĕti bìelĕ mîšĕ – 'halucinirati'

7. 1. 3. 3. Govor

jĕzik kâj zmĭja (kâča) – 'oštar jezik'

raskòkòdĕkati se kâj kòkòš – 'raspričati se'

imĕti jĕzika kâk krâva rĕpa – 'imati brbljav, dug jezik'

lâjati kâk pĕjs – 'neprestano govoriti'

bĕbĕlĕf kâk srâka – 'jako brbljav'

drĭeti ìstu kòzu – 'stalno ponavljati jedno te isto'

bìti (pònĕvĕlĕti) kâj pàpiga – 'ponavljati ono što drugi govore'

bĕčati se kâk jàrac – 'jako vikati'

krĭčati kâk màgarĕc – 'jako vikati'

krĭčati kâk vòl – 'jako vikati'

krĭčati na kòga kâk na vuòla – 'jako izgrditi koga'

mĕmĕlĕti kâk mĕdved – '1. govoriti nerazgovjetno; 2. negodovati'

sĭktati kâj zmĭja (kâča) – 'biti bijesan, bijesno govoriti kroz zube'

pojĕla je mĕčĕka jĕzika kòmu – 'nakon postavljenog pitanja komu očekuje se odgovor, no osoba s namjerom šuti'

mũčati kāk rība – 'uporno šutjeti, ništa ne govoriti'

mũčati kāk žàba spuôt līsta – 'mudro šutjeti, ne izražavati svoje mišljenje'

bīti (držāti se) kāk pošrâni gòlup – 'šutjeti, ne biti društven'

7. 1. 3. 4. Sluh

popīevati kâj slavûj – 'jako lijepo pjevati'

popīevati kâj da mǎčka za rĕp navlǎči ko – 'loše pjevati, pjevati bez sluha'

7. 1. 3. 5. Slabo pamćenje

kokuôšje pāmčēne – 'slabo pamćenje'

7. 1. 4. Frazemi kojima se opisuju čovjekova stanja i rezultati vlastitoga ili tuđega djelovanja

7. 1. 4. 1. Zdravlje

zdrǎf kâj kòj – 'sasvim zdrav, dobra zdravlja'

zdrǎf kâj rība – 'sasvim zdrav, dobra zdravlja'

7. 1. 4. 2. Jako kašljati

kǎšļati kāk kòbīla (cũjza) na mrǎzu – 'jako kašljati'

brôhati kâj kòj – 'jako kašljati'

7. 1. 4. 3. Pospanost/spavanje

ĩti spġt s kŏkŏšima – 'ići rano spavati'

glġditi (lũkati) kġk mĩš s pŏsġja – 'pospano gledati'

spġti kġk mġdved – 'duboko i ĉvrsto zaspati'

brŏjiti ũofce – 'pokušavati zaspati brojeći zamišljene ovce'

zĩexati kġj lġv – 'jako zijevati'

xġkati kġk slŏn – 'jako hrkati'

7. 1. 4. 4. Pijanstvo

pijġni kġj dġva – 'jako pijan'

napĩti (nalijġti) se kġj dġva – 'jako se napiti'

napĩti se kġj svĩja – 'jako se napiti'

pĩjan kġj svĩja – 'jako pijan'

pĩjan kġj smũk – 'jako pijan'

pĩti kġj smũk – 'puno piti, opijati se'

7. 1. 4. 5. Stanje uvjetovano vremenskim prilikama

mŏkġr kġj mĩš – 'potpuno mokar, pokisao'

mŏkġr kġj kŏj – 'jako se znojiti'

7. 1. 4. 6. Zaudaranje

smĩditi kġj svĩja – 'jako smrdjeti'

smĩditi kġk tvũŏr (tvũŏric) – 'jako smrdjeti'

7. 1. 4. 7. Oholost

ĩti kġj parġdni kŏj – 'praviti se vaŷan'

xôdati (držàti se) se kàk purôn – 'uobraženo, umišljeno (hodati, ponašati se)'

šepûriti se kàk pàun – 'biti pun sebe, umišljen, praviti se važan'

držàti se kàj svîja vu vrêči – 'praviti se važan'

napuxǣvati se kàk žàba – 'praviti se važan'

7. 1. 4. 8. Umor

zmûôčeni kàj kôj – 'jako umoran'

umuôrni kàj pèjs – 'jako umoran, izmoren'

zglêdati kàk prêbîta mǣčka – 'izgledati (osjećati) se loše, iscrpljeno, umorno'

7. 1. 4. 9. Usamljenost

vuôk samòtnak – 'usamljenik'

7. 1. 4. 10. Uspjeh i neuspjeh

bîti na kôju – 'biti u dobrom položaju, uspjeti'

i čòrava kòkôš pògodî zǣnô – 'i loš ponekad uspije'

imèti kôja za tǣku – 'imati se čime pohvaliti'

pàsti z kôja na mǣgarca – 'doći u gori položaj'

7. 1. 4. 11. Neprisebnost

zmòtana kàj kòkôš – 'zbunjena ženska osoba'

nîesu se kòze na bròju kòmu – 'nije *tko* normalan, nije pri sebi *tko*'

nîesu se ũofce na bròju kòmu – 'nije pri zdravoj pameti *tko*, nije pri sebi *tko*'

vràna je mòzak spîla kòmu – 'ne zna što radi *tko*, nije pri sebi *tko*'

7. 1. 4. 12. Nervoza

čëšati se kàk da ìma bòxe – 'jako se češati (od nervoze)'

imëti leptìriče v želûocu – 'biti nervozan, imati tremu'

îti (letëti) kàk mùxa bës glûove – 'ponašati se rastreseno, smušeno, nervozno'

7. 1. 4. 13. Zadovoljstvo

prësti kàj mǎčka – 'biti zadovoljan'

7. 1. 4. 14. Trpljenje

trpëti kàj pëjs – 'mnogo trpeti, podnositi nepravdu'

7. 1. 4. 15. Začudenost

čüditi se kàj pìček (čüčik) glïsti – 'čuditi se bez razloga *komu/čemu* uobičajenom'

čüditi se kàj püra glïsti – 'čuditi se bez razloga *komu/čemu* uobičajenom'

glëditi kàk tële v šàrena vrãta – 'iznenađeno gledati, začuđeno'

7. 1. 4. 16. Uvrijeđenost

ođijti kàj kùjsa pòdvîta rëpa – 'uvrijediti se, posramiti se'

držàti se kàj da je püra krüx zëla (fkrãla) kòmu – 'držati se uvrijeđeno'

7. 1. 4. 17. Utjecajan i neutjecajan

vëlka rìba – 'važna, utjecajna osoba'

mòči prijëti bika za ròge – 'ne moći *komu* ništa'

sìtna rìba – 'nevažna, neutjecajna osoba'

7. 1. 4. 18. Zadovoljstvo/kompromis

vuòk sìti i kòza ciêla – 'svi su zadovoljni, svima je po volji'

7. 1. 4. 19. Nedorastao

nìje za gòuske siêno – 'nije *tko* dorastao *čemu*, nije sve za svakoga'

7. 1. 5. Frazemi koji se odnose na čovjekove emocije

7. 1. 5. 1. Tuga

bìti kàj pofùrena kòkoš – 'tužno izgledati'

držàti se kàj pòkìsla pùra – 'tužan, nesretan'

ošèčati se kàk rìba na sùhom – 'loše se osjećati, biti u teškoj situaciji'

7. 1. 5. 2. Veselje

dèlati žìvom zàjcu rãžan – 'unaprijed se spremati za što nesigurno, rano se veseliti onome što je još daleko od ostvarenja'

smijâti se kàj berèčna kòza – 'kreštavo se smijati'

7. 1. 5. 3. Ljutnja/bijes

bìesni kàk bìk – 'jako ljut, bijesan'

bîesni kâj pëjs – 'jako bijesan i ljut'

bîesni kâj rîs – 'jako ljut, bijesan'

7. 1. 5. 4. Ljubomora

lûbomornî kâj kôj – 'jako ljubomoran'

lûbomornî kâj pëjs – 'jako ljubomoran'

7. 1. 6. Frazemi kojima se opisuje čovjekovo kretanje

7. 1. 6. 1. Brzo kretanje

bîežati kâj zâjc – 'brzo trčati'

7. 1. 6. 2. Smeteno brzo kretanje

bîežati kâj kôkoš bęs glâve – 'bezglavo juriti'

îti (lêteti) kâk mûxa bęs glâve – 'ponašati se rastreseno, smušeno'

îti kâj čôrava mâčka – 'ne gledati kuda se ide'

7. 1. 6. 3. Sporo i otežano kretanje

gëgati se kâkgo`uska – 'hodati gegajući se'

vlëči se kâj prebîta mâčka – 'bezvoljno, polako se kretati'

xûodati (vlëči se) kâk prebîti pëjs – 'teško, jedva hodati'

gëgati se kâk sîta râca – 'hodati gegajući se'

držâti se kâk stâra kvôčka – 'biti pokunjen, nepokretan'

7. 1. 6. 4. Neobuzdano kretanje (skakanje)

skãkati kãk jãrac – 'visoko, neobuzdano skakati'

7. 1. 6. 5. Pratiti koga

kãm ìdę krãva tãm i tęļę – 'kamo ide jedan tamo ide i drugi, prati ga u stopu'

ĩti za nękĩm kãk pęjs – 'pratiti koga u stopu'

7. 1. 6. 6. Napadati koga

zalętęvati (zabuhęvati) sę kãk mũxa – 'napadati koga'

dolętęti (zalętęti sę) kãj jãstřęp męt kòkõši – 'naglo, silovito'

7. 1. 6. 7. Način hodanja

mãxati z rĩtju kãk mãčęk z rępum – 'ljuljati stražnjicom u hodu'

7. 1. 6. 8. Ići pogrešnim putem

zgũbļęna õfčica – 'osoba koja je krenula pogrešnim životnim putem'

7. 1. 7. Frazemi kojima se opisuje čovjekov odnos prema jelu

7. 1. 7. 1. Jaka glad

glãdni kãj pęjs – 'jako gladan'

glãdni kãk vuõk – 'jako gladan'

7. 1. 7. 2. Prisilno hranjenje

šūopati (xrġniti) kōga kāk gōusku – 'prisiljavati *koga* da jede protiv svoje volje, više nego što je potrebno'

7. 1. 7. 3. Proždrljiv

<*i*> *vuōla bi pōjġel ko* – 'proždrljiv je *tko*'

jġesti kāk svīja – 'neuredno i nepristojno jesti'

najġesti sġ kāk svīja – '1. najesti se do sita; 2. prejesti se'

7. 1. 7. 4. Malo jesti

jġesti kāk pīcek (čūčik) – 'vrlo malo jesti'

jġesti kāk ptīč – 'malo jesti'

jġesti kāk vrġbec – 'vrlo malo jesti'

7. 1. 7. 5. Źeđ

žġjni kāk pġjs – 'jako Źedan'

7. 1. 8. Frazemi koji opisuju čovjekovo ponašanje i međuljudske odnose

7. 1. 8. 1. Źivjeti skladno i u ljubavi

žīviti kāk gōlup i gōlūbica – 'živjeti u velikoj ljubavi i slozi'

žīviti kāk dvġ ptīča – 'živjeti u slozi'

7. 1. 8. 2. Živjeti u svađi

igrati se s kiem mǎčkę i mǐša – 'nadmudrivati se s kim, poigravati se kim'

nĭesmō skŭpa ũofce pǎsli – 'nismo nikad bili bliski, nemamo ništa zajedničko, različiti smo'

žĭviti kǎj pĕjs i mǎčĕk – 'stalno se svađati i sukobljavati, biti u lošim odnosima'

nĭesmō skŭpa svĭje čŭvali (pǎzili) – 'nismo nikad bili bliski, nemamo ništa zajedničko, različiti smo'

nĕbrę se jĕdna krǎva <sǎma> bōsti – 'za svađu je potrebno dvoje'

7. 1. 8. 3. Ulizivanje

skǎkati oĕuōli kōga kǎk cŭjzĕk – 'ulizivati se komu'

7. 1. 8. 4. Opametiti koga, urazumiti koga

zbĭti mŭxę z glŭovę kōmu – 'opametiti koga'

7. 1. 8. 5. Istući koga, biti istučen

zbĭti kōga kǎk mǎčku – 'jako istući koga'

zbĭti kōga kǎk mĕdvĕda – 'jako istući koga'

zbĭti kōga kǎk pĕjsa – 'jako istući koga'

nadrǎpati kǎj žŭoti (sĭvi) mǎčĕk – 'jako nastradati'

7. 1. 8. 6. Ubiti koga

xmōrĭti kōga kǎk pĕjsa – 'nemilosrdno, okrutno ubiti koga'

7. 1. 8. 7. Pomaganje neprijatelju/nepotrebitom

xrãñiti zmìju (kãču) – 'nesvjesno pomagati neprijatelju'

dëbëli gôuski rît mằzati – '1. davati onomu tko već ima, raditi u čiju korist; 2. dodvoravati se *komu*'

7. 1. 8. 8. Nedostatak slobode

osëçati sę kãk pëjs na lằncu – 'osjećati se loše, bez slobode'

živiti kãk pëjs na lằncu – 'biti ovisan o drugima'

7. 1. 8. 9. Postignuta sloboda

kãj kũjsa pũščęna z lằnca – 'ponašati se previše slobodno i neprimjereno'

bìti kãk pëjs pũščęni z lằnca – 'osjećati se slobodno'

bìti kãk ptìč na grằni – 'potpuno slobodan'

7. 1. 8. 10. Preuveličavati

dëlati z bằxę slòna – 'pretjerivati, preuveličavati'

dëlati od kòmằrca slòna – 'pretjerivati, preuveličavati'

dëlati od mằxę slòna – 'pretjerivati, preuveličavati'

7. 1. 8. 11. Prevariti koga, biti prevaren

naprằviti mằgarçom kòga – 'podvaliti *komu*, izvrgavati *koga* poruzi, prevariti *koga*'

znằm tę, ptìço, dok si jęjçę bìla! – 'dugotrajno poznavanje osobe koja tvrdi da je drugačija'

7. 1. 8. 12. Razlikovati se od drugih

čřna ũofca – 'osoba koja negativno odudara od svoje okoline'

bīēla vrāna – 'osoba koja se razlikuje od svoje sredine'

bīti kāk vrāna męd gōlubima – 'biti drugačiji od drugih'

i čřna krāva ĩma bīēlō ml'ēkō – 'iako različiti, imaju *što* isto s drugima'

trinājstō pręsę – 'netko je odbačen, obezvrijeđen'

7. 1. 8. 13. Sažaljenje

krōkōdīlskę suōzę – 'neiskreno sažaljenje, neiskreno suosjećanje'

žāl ję kōmu kāj pęjsu – 'jako je žao *komu*'

7. 1. 8. 14. Ne odvajati se od drugoga

držāti sę za kōga/kāj kāj klōpęc– 'ne odvajati se od *koga/čega*, biti nametljiv'

7. 1. 8. 15. Okolišati

vřtęti se kāj męčęk kuōli vrūočę kāsę – 'okolišati, oklijevati oprezno postupati'

7. 1. 8. 16. Slični se slažu

pęjs pęjsa pōzna – 'slični se uvijek pronāđu'

sāka ptīca svōjęmu jātu lęti – 'ljudi sličnih osobina dobro se slažu i nastoje biti zajedno'

7. 1. 8. 17. Onaj koji provodi vrijeme u društvu

nūōčni ptīč – 'osoba koja noći provodi u društvu, izvan kuće'

7. 1. 8. 18. Prikrivanje

skrīvati kòga/kāj kāj zmìja (kàča) nògę – 'pažljivo skrivati koga/što da se ne otkrije'

7. 1. 8. 19. Lako je nagovoriti nekoga

têškò žàbu vu vùodu natìrati – 'lako je koga nagovoriti na ono čemu je sklon'

7. 1. 8. 20. Gledati u tajnosti

glěditi kāj mǎčęk iza vùogla – 'pritajiti se i gledati'

7. 1. 8. 21. Uznemiravanje

i pęjsu sę dę mîr dok ję – 'kaže se kada tko jede, a drugi ga uznemirava'

7. 1. 9. Frazemi kojima se opisuje čovjekov odnos prema radu

7. 1. 9. 1. Marljivost

vriēdna kāk čmēla – 'jako vrijedna, radišna'

dęlati kāk čřf – 'marljivo i ustrajno raditi'

vriēdni kāk čřf – 'jako vrijedan, radišan'

vriēdni kāj křtica – 'vrlo vrijedan, marljiv'

dęlati kāj křtica – 'marljivo i ustrajno raditi'

dęlati kāj mrǫf – 'marljivo raditi, biti jako vrijedan, radišan'

vriēdni kāj mrǫf – 'jako vrijedan'

7. 1. 9. 2. Lijenost

lëni kàj kràva – 'jako lijen'

ležàti (izležǎvati se) kàj kràva – 'ljenčariti, besposličariti'

lòviti (ĩskati) bòxę po ríti – 'besposličariti, ljenčariti'

brđjiti mùxę – 'besposličariti, dosađivati se, ljenčariti'

dok nęma pęjs drųgoga pòsla, rít si lįžę – 'besposličari tko'

7. 1. 9. 3. Naporno raditi

dęlati kàj kòj – 'naporno i teško raditi'

dęlati kųojski puòseł– 'raditi naporni posao'

7. 1. 9. 4. Neuredno pisati

pisàti bòxę – 'pisati sitno i nečitko'

pisàti gfdò kàj mǎčęk – 'ružno pisati'

pisàti kàk sràka – 'ružno pisati'

7. 1. 10. Živjeti u izobilju i siromaštvu

7. 1. 10. 1. Lagodan život

živiti kàk bık na gmǎjni – 'udobno živjeti'

pęčęni pìcęki (čųčiki) curįju v zųòbę kòmu – 'živi u obilju tko'

živiti kàk ptič nębęski – 'bezbrižno živjeti'

7. 1. 10. 2. Siromašan, težak život

siròmašni kàk cřkveŋi mš – 'posve siromašan, bez sredstava za život'

xmrêti kàj pèjs pòt tùđim plòtom – 'umrijeti u najvećoj bijedi, bijedno završiti svoj život'

pîesji žìvòt – 'težak život'

7. 2. Frazemi koji se ne odnose na čovjeka

7. 2. 1. Brojnost

īti kàk čmèlę na mēd – 'skupljati se u velikom broju, navaljivati'

īti kàk mùxę na drèk – 'naglo se i brzo skupljati oko čega'

7. 2. 2. Opće poznata stvar

i gòuske znâju kâj – 'opće je poznato što'

<tò> <vèč> i vrâpci <na kròxu> znâjo – 'to svi znaju, to je općepoznato'

7. 2. 3. Povoljna situacija

ne pèhaj làva døk spî – 'nemoj uznemiravati suprotnu stranu dok te pušta na miru'

døk mǎčkę nēma dōma, mšiši vūodiju kòlò – 'kad nema gospodara, onda su svi glavni'

7. 2. 4. Način obavljanja obaveza

tëško je stâroga kôja nafçiti jãxati – 'teško je staroga i tvrdoglava čovjeka naučiti čemu novome'

kûpiti mâčka vu vrëçi – 'kupiti koga što naslijepo, bez provjere'

prëñõšati kãj kãk mâčka mùjcikë – 'stalno prenositi s jednoga mjesta na drugo što'

zatuõçi dvë mùxë jëdnim ùdarçem – 'jednim potezom obaviti dvije radnje'

7. 2. 5. Vrijeme

pîesja zîma – 'jaka hladnoća'

7. 2. 6. Loša sreća

čřni mâčëk jë prëk cëstë prëšel kômu – 'znak nesreće, loše će proći tko'

vrãpca sam dõbil – 'nisam dobio ništa'

7. 2. 7. Dokazana situacija

ak lãžë kôza, në lãžë ròk – 'postoje čvrsti dokazi o čemu'

krãva dojî na zûõbë – 'kravu se mora kvalitetno hraniti kako bi davala mlijeko'

jëdna lãsta në çřni prõlëçë – 'jedan slučaj na početku ne znači da će se što ostvariti u potpunosti'

vu tûm gřmu lëži zÿjc – 'tu se krije rješenje'

mi o vouku, a vûok na vrçta – 'upravo se govori o kome'

7. 2. 8. Neprihvatljivo, bezvrijedno

tò nẹ bi ni pẹjs z māsłom pòjẹl – 'neshvatljivo je što, neprihvatljivo je što, zgraža se tko nad čim'

mòči ọbẹsiti kẹj mąčku ọ rẹp – 'bezvrijedno je što, može se odbaciti kao bezvrijedno'

7. 2. 9. Skromnost

bòlẹ vrẹbẹc v rĩoki nẹk gòlup na grẹni – 'bolje je zadovoljiti se sigurnim i manjim, nego težiti za većim i bogatijim'

pòklòjenọm kòju sẹ nẹglẹđi v zuòbẹ – 'dobivenim poklonima se ne procjenjuje vrijednost'

7. 2. 10. Zataškana stvar

pòjẹl viòk mągarca – 'prošlo je bez ikakvih posljedica, zataškana je neugodna stvar'

8. Zaključak

Cilj ovoga diplomskog rada bio je prikupiti frazeme govora Nedeljanca te ih analizirati prema konceptualnom okviru. Frazemi su prikupljeni na temelju upitnika sastavljenog za potrebe ovog rada, a nakon terenskog istraživanja frazemi su konceptualno analizirani uz pomoć klasifikacija Barbare Kovačević (*Hrvatski frazemi od glave do pete*) te klasifikacijama koje su u svojim radovima iznijele Zdravka Skok (*Semantičko-konceptualna analiza frazema mjesnoga govora Serdahelja*) i Lucija Bambir (*Konceptualna analiza odabranih zoonimskih frazema u hrvatskom i poljskom jeziku*).

Terenskim je istraživanjem prikupljeno tristotinjak frazema sa zoonimskom sastavnicom. Prema prikupljenim frazemima možemo zaključiti kako se u govoru Nedeljanca najviše javlja frazema sa sastavnicom domaće, a tek manji dio sa sastavnicom divlje životinje. Također, možemo uočiti kako se najviše frazema javlja sa zoonimskom sastavnicom *pějs* od koje se tvori 28 frazema. To nas ne mora začuditi s obzirom na to da većina mještana ima barem jednog psa kao kućnog ljubimca i čuvara kuće. Poslije zoonimske sastavnice *pějs* slijede *kòj*, *kràva*, *kòkòš* i *svija* koje su nekada bile najčešće domaće životinje mještana, a danas je krava i konja sve manje no frazemi su ostali. Tek su se dva frazema javila sa sastavnicom *děva* upravo zato jer mještanima Nedeljanca nije toliko bliska životinja te bismo mogli zaključiti kako se radi o frazemima koji su preuzeti iz stranog jezika.

Nadalje, konceptualnom analizom prikupljeni frazemi svrstani su u dvije veće skupine. Jedna od njih sadrži frazeme koji se odnose na čovjeka te je ona najbrojnija (287), a druga na frazeme koji se ne odnose na čovjeka (24) koje su potom podijeljene na podskupine. Stoga unutar prve skupine imamo podskupinu frazema koji se odnose na čovjekove osobine i koja je najbrojnija (74), a od toga imamo tek 21 frazem koji opisuje pozitivne ljudske osobine (vrline), dok 46 frazema koji opisuju negativne osobine (mane) te 7 onih neutralnih. Potom slijede frazemi koji se odnose na čovjekova stanja i rezultate djelovanja (52), frazemi koji se odnose na čovjekovo ponašanje i međuljudske odnose (43), frazemi koji opisuju čovjekov izgled (32), sposobnosti (27), njegov odnos prema radu (17), način čovjekova kretanja (16), ljudske emocije (10), čovjekov odnos prema jelu i piću (10) te način čovjekova života (6).

Skupina frazema koji se ne odnose na čovjeka je znatno manja te sadrži tek 24 frazema. Oni su također podijeljeni na manje podskupine pa tako imamo: frazeme koji se odnose na brojnost nečega (2), opću poznatu stvar (2), način obavljanja obaveza (4), lošu sreću (2), skromnost (2), nešto neprihvatljivo i bezvrijedno (2), vrijeme (1) te određene situacije (povoljna (2), dokazana (5), zataškana (1)).

Uočavamo kako su zoonimski frazemi koji se odnose na čovjeka, njegove osobine, izgled, ponašanje daleko brojniji od ostalih. Razlog tome je upravo to što su životinje uvelike prisutne u čovjekovu životu kao ljubimci, hrana, čuvari, pomoć u obavljanju poslova i slično te nije začuđujuće što se čovjek često uspoređuje upravo s njima.

Vrijedi istaknuti kako svi prikupljeni frazemi prikazuju, ali i čuvaju jezično blago mjesnoga govora Nedeljanca. Iako su predmet ovoga diplomskog rada bili zoonimski frazemi, ipak je prilikom terenskog istraživanja i razgovora sa ispitanicima potvrđen i veliki broj drugih frazema koji se također vrlo redovito koriste u govoru Nedeljanca te bi i njih vrijedilo u budućnosti istražiti.

9. Literatura

- Bambir, Lucija (2022) *Konceptualna analiza odabranih frazema u hrvatskom i poljskom jeziku*. Diplomski rad. Filozofski fakultet u Zagrebu. Odsjek za zapadnoslavenske jezike i književnosti. Zagreb.
- Barčot, Branka (2017) *Lingvokulturologija i zoonimska frazeologija*. Hrvatska sveučilišna naklada. Zagreb.
- Fink, Željka.; Turk, Marija. (2003) „Koncept lijenosti u frazeologiji hrvatskoga, ruskog, talijanskog i njemačkog jezika“. *Psiholingvistika i kognitivna znanost u hrvatskoj primijenjenoj lingvistici: zbornik HDPL-a*. (str. 247-257). Zagreb – Rijeka.
- Fink-Arsovski, Željka (2002) *Poredbena frazeologija: pogled iznutra i izvana*. FF press. Zagreb.
- Ivić, Pavle (1968) „Procesi rasterećenja vokalskog sistema u kajkavskim govorima“. *Zbornik za fonologiju i lingvistiku Matice Srpske*, XI, 57–69.
- Ivšić, Stjepan (1996) *Jezik Hrvata kajkavaca*. Matica hrvatska. Zaprešić.
- Kovačević, Barbara (2012) *Hrvatski frazemi od glave do pete*. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Zagreb.
- Lipljin, Tomislav (2002) *Rječnik varaždinskoga kajkavskog govora*. Garestin d.o.o. Varaždin.
- Lončarić, Mijo (1996) *Kajkavsko narječje*. Školska knjiga. Zagreb.
- Lončarić, Mijo (2005) *Kajkaviana & Alia: ogledi o kajkavskim i drugim hrvatskim govorima*. Zagreb: IHJJ & Čakovec: Zrinski d.d.
- Lovrinić, Ines (2022) *Konceptualna analiza poredbenih frazema u govoru Svete Katarine*. Diplomski rad. Filozofski fakultet u Rijeci. Odsjek za kroatistiku. Rijeka
- Malnar Jurišić, Marija (2015) „O frazeološkim istraživanjima u hrvatskoj dijalektologiji“. *Filologija* (53,1), 1–8. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Menac, Antica (2007) *Hrvatska frazeologija*. Knjigra. Zagreb.
- Menac, Antica; Fink-Arsovski, Željka; Venturin, Radomir (2014) *Hrvatski frazeološki rječnik*. Naknada Ljevak. Zagreb.
- Omazić, Marija (2014) „Konceptualna metafora u frazeologiji“, u: Stanojević, Mateusz-Milan (ur.) *Metafore koje istražujemo: suvremeni uvidi u konceptualnu metaforu*. Srednja Europa. Zagreb.

- Raffaelli, I. (2004). *Odnos strukturalne semantike prema kognitivnoj*. Filozofski fakultet u Zagrebu. Zagreb
- Skočibušić, Kristijan (1999) *Općina Vidovec: zanimljivosti iz zeljarskog i tužanskog kraja*. Štampa Strbad. Vidovec.
- Skočibušić, Kristijan (2018) *Općina Vidovec*. Mediaks d. o. o. Vidovec.
- Vidović Bolt, Ivana (2011) *Životinjski svijet u hrvatskoj i poljskoj frazeologiji*. Sv. 1. Hrvatska sveučilišna naklada. Zagreb.
- Vranić, Silvana; Zubčić, Sanja (2018) „Hrvatska narječja, dijalekti i govori u 20. st.“, u: Bičanić, Ante (gl. ur.); Pranjković, Ivo; Samardžija, Marko (ur.) *Povijest hrvatskoga jezika, 5. knjiga: 20. stoljeće – prvi dio*. Zagreb: Croatica, 525–579.

Internetski izvori:

- Državni zavod za statistiku. <https://dzs.gov.hr/vijesti/objavljeni-konacni-rezultati-popisa-2021/1270> (pristupljeno 13. 4. 2023.)
- Općina Vidovec. <https://vidovec.hr/o-opcini/> (pristupljeno 13. 4. 2023.)
- Lončarić, Mijo (1988) *Govor Varaždina i okolice*. Radovi Zavoda za znanstveni rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Varaždin. <https://hrcak.srce.hr/133969> (pristupljeno 15. 5. 2023.)
- Skok, Zdravka (2021) *Semantičko-konceptualna analiza frazema mjesnoga govora Serdahelja*. Učiteljski fakultet. Odsjek u Čakovcu. Čakovec. <https://hrcak.srce.hr/file/396180> (pristupljeno 14. 6. 2023.)
- Stanojević, Mateusz-Milan (2009) *Konceptualna metafora u kognitivnoj lingvistici: pregled pojmova*. Filozofski fakultet u Zagrebu. Zagreb. <https://hrcak.srce.hr/file/72750> (pristupljeno 14. 6. 2023.)

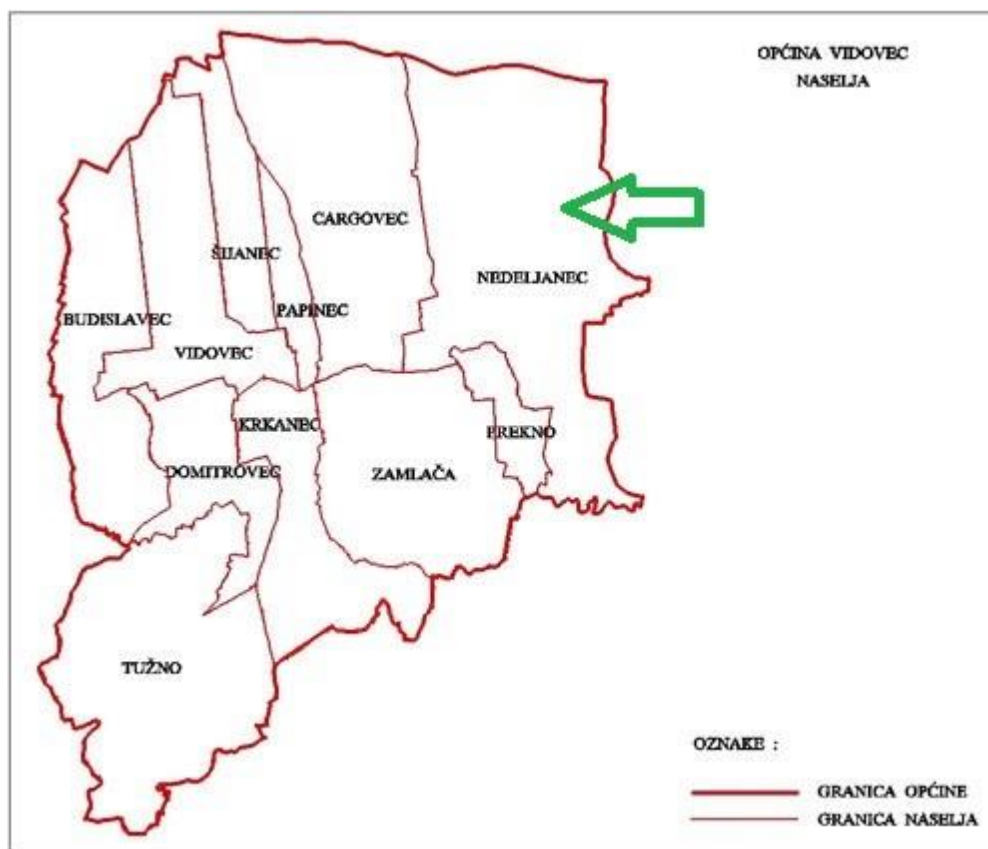
10. Prilozi

10. 1. Položajna karta Općine Vidovec⁶

⁶ Skočibušić, Kristijan (2018) Općina Vidovec. Mediaks d. o. o. Vidovec. (str. 8)

10. 2. Položajna karta naselja Nedeljanec⁷

⁷ Općina Vidovec. <https://vidovec.hr/o-opcini/> (pristupljeno 13. 4. 2023.)

10. 3. Abecedni popis prikupljenih frazema u mjesnome govoru Nedeljanca

B

BIK

bëdasti (nuôri) kâk bîk – 'glup'

bîesni kâk bîk – 'jako ljut, bijesan'

i bîka bi pòmûzel ko – 'sebičan je tko, pohlepan je tko'

jâki kâk bîk – 'vrlo snažan, jak'

mòči prijëti bîka za røge – 'ne moći komu ništa'

živiti kâk bîk na gmâjni – 'udobno živjeti'

BOHA

čëšati se kâk da ìma bõxe – 'jako se češati (od nervoze)'

dëlati z bõxë slõna – 'pretjerivati, preuveličavati'

dõsadni kâk bõxa – 'jako dosadan'

lõviti (îskati) bõxe po rîti – 'besposličariti, ljenčariti'

pisâti bõxë – 'pisati sitno i nečitko'

C

CUJZEK

bîëžati kâk cùjzek pred rûd – 'biti brzoplet, nepromišljen'

skâkati õkuôli kòga kâk cùjzek – 'ulizivati se komu'

Č

ČMELA

îti kâk čmële na mëd – 'skupljati se u velikom broju, navaljivati'

kâk da je z čmëlama spâl – 'crven je tko, otečen je tko'

kâk da su čmële spîkale kòga – 'naotečen je tko, podbuhao je tko'

vriëdna kâk čmëla – 'jako vrijedna, radišna'

ČRF

čřvi kòpaju v rîti kòmu – 'nemiran je *tko*'
dèlati kàk čřf – 'marljivo i ustrajno raditi'
dòsadni kàk čřf – 'jako dosadan'
imèti čřve v rîti – 'biti nemiran'
vrièdni kàk čřf – 'jako vrijedan, radišan'

D

DEVA

napìti (nalijàti) se kàj dèva – 'jako se napiti'
pijâni kàj dèva – 'jako pijan'

G

GAVRAN

čřni kàj gâvran – 'jako crn'

GLISTA

imèti bièsne glìste – 'raditi gluposti'
spòri kàj glìsta – 'veoma spor'
tènka (sûxa) kàk glìsta – 'jako mršava'

GOLUBICA

líepa kàk gòlùbica – 'jako lijepa'

GOLUP

bìti (držàti se) kàk pòsrâni gòlup – 'šutjeti, ne biti društven'
žìviti kàk gòlup i gòlùbica – 'živjeti u velikoj ljubavi i slozi'

GOUSKA

bèdasta (blèsava) kàk gòuska – 'jako glupa'

dëbëli gôuski rît mǎzati – '1. davati onomu tko već ima, raditi u čiju korist; 2. dodvoravati se komu'

gëgati se kǎkgo`uska – 'hodati gegajući se'

i gôuske znâju kǎj – 'opće je poznato što'

nîje za gôuske siênø – 'nije tko dorastao čemu, nije sve za svakoga'

šûopati (xrânititi) kôga kǎk gôusku – 'prisiljavati koga da jede protiv svoje volje, više nego što je potrebno'

J

JANJE

mîrni kǎk jǎne – 'jako mirna osoba'

žrtvënø jǎne – 'osoba koja mora ispaštati umjesto drugih, žrtva'

JARAC

bëčati se kǎk jǎrac – 'jako vikati'

køsmâti je kǎj jǎrac – 'jako je dlakav'

skǎkati kǎk jǎrac – 'visoko, neobuzdano skakati'

stâri jǎrac – 'stari pokvarenjak'

JASTREP

døletëti (zaletëti së) kǎj jâstreþ met kôkøši – 'naglo, silovito'

K

KLOPEC

dôsadni kǎj kløpëc – 'jako dosadan'

držàti së za kôga/kǎj kǎj kløpëc – 'ne odvajati se od koga/čega, biti nametljiv'

KOBILA/CUJZA

kǎšļati kǎk kòbìla (cùjza) na mrâzu – 'jako kašljati'

KOJ

bëdasti kǎj køj – 'vrlo glup'

bīti na kōju – 'biti u dobrom položaju, uspjeti'
brôhati kâj kōj – 'jako kašljati'
dēlati kâj kōj – 'naporno i teško raditi'
dēlati kũojski puōseġ – 'raditi naporni posao'
imēti kōja za tġku – 'imati se čime pohvaliti'
imēti kũojske žifce – 'imati puno strpljenja'
īti kâj parġdni kōj – 'praviti se važan'
jġki kâj kōj – 'iznimno snažan, u dobroj tjelesnoj formi'
ġubomōrni kâj kōj – 'jako ljubomoran'
mōker kâj kōj – 'jako se znojiti'
pâsti z kōja na mġgarca – 'doći u gori položaj'
poklōjenom kōju sġ neġġēdī v zuōbe – 'dobivenim poklonima se ne procjenjuje vrijednost'
stġri kōj – 'starija, nepristojna osoba'
tēškō je stġroġa kōja nafġġīti jġxati – 'teško je staroga i tvrdoglava čovjeka naučiti čemu novome'
za prġvim se kōjom prġši – 'zanimljiva osoba o kojoj se priča zbog njenih dobrih osobina'
zdrġf kâj kōj – 'sasvim zdrav, dobra zdravilja'
zmuōġeni kâj kōj – 'jako umoran'

KOKOŠ/ĆUĆA

bīti kâj pofġrena kōkōš – 'tužno izgledati'
bīti kâk ĉōrava kōkōš – 'slabo vidjeti, slabo primjećivati'
bīēžati kâj kōkōš beš glġve – 'bezglavo juriti'
bēdasta (blēšava) kâj kōkōš – 'jako glupa'
i ĉōrava kōkōš pōġodī zġno – 'i loš ponekad uspije'
kōkōš je sō pāmġet pōzōbala kōmu – 'glup je tko'
kōkuōšje pāmġēne – 'slabo pamćenje'
namīēšġati se kâj kōkōš – 'nemiran, neprestano se micati'
raskōkōdġkati se kâj kōkōš – 'raspriġati se'
stġra kōka – 'seksualno privlačna žena starije životne dobi'
šġēxati kōga kâj kōkōš – '1. loše ošišati koga; 2. počupati koga u tuġnjavi'
zmōtana kâj kōkōš – 'zbunjena ženska osoba'

KOMAREC

dēlati od kōmġrca slōna – 'pretjerivati, preuveličavati'

KORNJAČA

xũodati kàj kòrñača – 'sporo hodati'

KOZA

ak lãžę kòza, nę lãžę ròk – 'postoje čvrsti dokazi o čemu'

będasta kàk kòza – 'vrlo glupa'

drięti ìstu kòzu – 'stalno ponavljati jedno te isto'

nĩesu se kòze na bròju kòmu – 'nije *tko* normalan, nije pri sebi *tko*'

smijãti se kàj beręčna kòza – 'kreštavo se smijati'

KRAVA

debēla kàj kràva – 'jako debela'

i čřna kràva ìma biēlõ ml'ękõ – 'iako različiti, imaju *što* isto s drugima'

imęti jęzika kàk kràva rępa – 'imati brbljav, dug jezik'

kàj da je kràva polizala kòga – 'ima zalizanu kosu *tko*'

kàj da je kràva põžvękala kòga – 'odjeven je u zgužvanu odjeću *tko*'

kàm ìdę kràva tàm i tęlę – 'kamo ide jedan tamo ide i drugi, prati ga u stopu'

kràva dojì na zũobe – 'kravu se mora kvalitetno hraniti kako bi davala mlijeko'

lęžãti (izležęvati se) kàj kràva – 'ljenčariti, besposličariti'

lięni kàj kràva – 'jako lijen'

nębrę sę jędna kràva <sęma> bõsti – 'za svađu je potrebno dvoje'

stojì kòmu kàj kàj kràvi sędlõ – 'ne pristaje *komu što*, loše stoji *komu što*'

KROKODIL

krõkõdìlskę suõzę – 'neiskreno sažaljenje, neiskreno suosjećanje'

KRTICA

čřni kàj křtica – 'izrazito crne boje'

dęlati kàj křtica – 'marljivo i ustrajno raditi'

vriędni kàj křtica – 'vrlo vrijedan, marljiv'

KUJSA

xmũoja kàj kũjsa – 'jako zločesta'

kàj kũjsa pũščęna z lãnca – 'ponašati se previše slobodno i neprimjereno'

ođĩti kàj kũjsa pòdvĩta rępa – 'uvrijediti se, posramiti se'

KVOČKA

čũvati kòga kàk kvòčka čũčike – 'brižno čuvati koga'

držàti sę kàk stęra kvòčka – 'biti pokunjen, nepokretan'

L

LABUD

bięli kàj lãbud – 'potpuno bijel'

LAV

hrãbri kàk lãv – 'vrlo hrabar'

ne pęhaj lãva døk spĩ – 'nemoj uznemiravati suprotnu stranu dok te pušta na miru'

LASTA

jędna lãsta nę čĩni pròļęčę – 'jedan slučaj na početku ne znači da će se *što* ostvariti u potpunosti'

LEPTIRIČ

imęti leptĩričę v žęluõcu – 'biti nervozan, imati tremu'

LISAC

stęri lisac – 'lukava osoba koja iskorištava situaciju'

LISICA

pamętni kàj lisĩca – 'vrlo lukav i domišljat'

M

MAČEK

čřni mǎčęk je pręk cęstę pręšel kǒmu – 'znak nesreće, loše će proći *tko*'
ględiti kǎj mǎčęk iza vuōgla – 'pritajiti se i gledati'
kūpiti mǎčka vu vręči – 'kupiti koga što naslijepo, bez provjere'
mǎxati z rĭtju kǎk mǎčęk z rępum – 'ljuljati stražnjicom u hodu'
mǒči obęsiti kǎj mǎčku o ręp – 'bezvrijedno je *što*, može se odbaciti kao bezvrijedno'
nadrępati kǎj žũoti (sĭvi) mǎčęk – 'jako nastradati'
pisǎti gřdǒ kǎj mǎčęk – 'ružno pisati'
popĭevati kǎj da mǎčka za ręp navlęči ko – 'loše pjevati, pjevati bez sluha'
stǎri mǎčęk – 'lukav, iskusan čovjek'
vřtęti se kǎj mǎčęk kuōli vrũočę kǎšę – 'okolišati, oklijevati oprezno postupati'

MAČKA

dǒk mǎčķę nęma dǒma, mĭši vũodiju kǒlo – 'kad nema gospodara, onda su svi glavni'
flętni kǎj mǎčka – 'vrlo brz i okretan'
ĭgrati sę s kięm mǎčķę i mĭša – 'nadmudrivati se *s kim*, poigravati se *kim*'
ĭti kǎj čǒrava mǎčka – 'ne gledati kuda se ide'
pojęla je mǎčka jęzika kǒmu – 'nakon postavljenog pitanja *komu* očekuje se odgovor, no osoba s namjerom šuti'
pręnǒšati kǎj kǎk mǎčka mũjcikę – 'stalno prenositi s jednoga mjesta na drugo *što*'
pręsti kǎj mǎčka – 'biti zadovoljan'
vlęči se kǎj prebĭta mǎčka – 'bezzvoljno, polako se kretati'
zbĭti kǒga kǎk mǎčku – 'jako istući *koga*'
zględati kǎk prebĭta mǎčka – 'izgledati (osjećati) se loše, iscrpljeno, umorno'

MAGAREC

będasti kǎj mǎgaręc – 'vrlo glup'
bĭti stǎri kǎj Isũsuf mǎgaręc – 'vrlo star'
krĭčati kǎk mǎgaręc – 'jako vikati'
naprǎviti mǎgaręm kǒga – 'podvaliti *komu*, izvrgavati *koga* poruzi, prevariti *koga*'
tęški mǎgaręc – 'vrlo glup'
třdi kǎj mǎgaręc – 'jako tvrdoglav'

MAJMUN

bëdasti kàk mājmun – 'vrlo glup'

kõsmāti kàj mājmun – 'vrlo dlakav'

MIŠ

māli kàj mīš – 'vrlo malen, sitan'

mòker kàj mīš – 'potpuno mokar, pokisao'

sirõmašni kàk c̣řkveṇi mīš – 'posve siromašan, bez sredstava za život'

vìdeṭi biēle mīše – 'halucinirati'

MEDVED

jâki kàj mēdvēd – 'vrlo jak'

ṃṃḷati kàk mēdvēd – '1. govoriti nerazgovjetno; 2. negodovati'

zbìti kōga kàk mēdvēda – 'jako istući koga'

MRAF

dēlati kàj mrâf – 'marljivo raditi, biti jako vrijedan, radišan'

nēbi <ni> mrâva zgāzil ko – 'jako je dobar tko'

vriēdni kàj mrâf – 'jako vrijedan'

MUHA

brōjiti mūxe – 'besposličariti, dosađivati se, ljenčariti'

dēlati od mūxe slōna – 'pretjerivati, preuveličavati'

dōsadni kàk mūxa – 'vrlo dosadan, nametljiv'

imēti mūxe v glūovi – 'biti svojeglav, nepredvidiv'

īti (lēṭēti) kàk mūxa beṣ glūove – 'ponašati se rastreseno, smušeno, nervozno'

īti kàk mūxe na drēk – 'naglo se i brzo skupljati oko čega'

zalēṭvati (zabuhvati) sē kàk mūxa – 'napadati koga'

zatuōči dvē mūxe jēdnim ùdarčem – 'jednim potezom obaviti dvije radnje'

zbìti mūxe z glūove kōmu – 'opametiti koga'

zūjati okūōli kàk mūxa – 'dosađivati svojim pričama kome'

O

OFCA

čřna ũofca – 'osoba koja negativno odudara od svoje okoline'

nîesmo skũpa ũofce p̃sli – 'nismo nikad bili bliski, nemamo ništa zajedničko, različiti smo'

nîesu se ũofce na br̃ju k̃mu – 'nije pri zdravoj pameti tko, nije pri sebi tko'

s'edi k̃j ũofca – 'vrlo sijed'

št̃ti i ũofce i nũofce – 'htjeti i jedno i drugo'

OFČICA

bũořja òfčica – 'mirna i bojařljiva osoba'

zgũbľena òfčica – 'osoba koja je krenula pogreřnim Źivotnim putem'

OSA

d̃sadni k̃j òsa – 'jako dosadan'

d̃sařivati k̃j òsa – 'dosadivati komu'

P

PAPIGA

b̃ti (p̃ñvľati) k̃j p̃piga – 'ponavljati ono řto drugi govore'

PAUN

řepũriti se k̃k p̃aun – 'biti pun sebe, umiřljen, praviti se vařan'

PEJS

b̃z̃obrazni k̃k p̃ejs – 'vrlo drzak i bezobrazan'

b̃iesni k̃j p̃ejs – 'jako bijesan i ljut'

b̃ti k̃k p̃ejs p̃uřčeni z ľnca – 'osjećati se slobodno'

d̃k ñema p̃ejs drũgoga p̃õsla, r̃t si ľře – 'besposlićari tko'

gl̃adni k̃j p̃ejs – 'jako gladan'

gřdi kăj pĕjs – 'jako ružan'
xmũoji (xũdi) kăj pĕjs – 'jako zločest'
xmõřiti kõga kăk pĕjsa – 'nemilosrdno, okrutno ubiti *koga*'
xmrĕti kăj pĕjs põt tũđim plõtõm – 'umrijeti u najvećoj bijedi, bijedno završiti svoj život'
xũodati (vlĕči sĕ) kăk prĕbĭti pĕjs – 'teško, jedva hodati'
i pĕjsu sĕ dĕ mĭr dok jĕ – 'kaže se kada *tko* jede, a drugi ga uznemirava'
ĩti za nĕkĩm kăk pĕjs – 'pratiti *koga* u stopu'
lăgati kăk pĕjs – 'mnogo lagati'
lăjati kăk pĕjs – 'neprestano govoriti'
ľũbõmõrni kăj pĕjs – 'jako ljubomoran'
õsĕĉati sĕ kăk pĕjs na ľăncu – 'osjećati se loše, bez slobode'
pĕjs pĕjsa põzna – 'slični se uvijek pronađu'
pĩesja zĩma – 'jaka hladnoća'
pĩesji žĩvõt – 'težak život'
umuõrni kăj pĕjs – 'jako umoran, izmoren'
tõ nĕ bi ni pĕjs z mãslõm põjĕl – 'neshvatljivo je *što*, neprihvatljivo je *što*, zgraža se *tko* nad *ĉim*'
trpĕti kăj pĕjs – 'mnogo trpjeti, podnositi nepravdu'
zbĩti kõga kăk pĕjsa – 'jako istući *koga*'
žăl jĕ kõmu kăj pĕjsu – 'jako je žao *komu*'
žĕjni kăj pĕjs – 'jako žedan'
žĩviti kăj pĕjs i măĉĕk – 'stalno se svađati i sukobljavati, biti u lošim odnosima'
žĩviti kăk pĕjs na ľăncu – 'biti ovisan o drugima'

PICEK/ĀUĀIK

ĉũditi se kăj pĩĕk (ĉũĉik) glĩsti – 'ĉuditi se bez razloga *komu/ĉemu* uobičajenom'
imĕti pĩleĉi mõzak – 'biti glup'
jĕsti kăk pĩĕk (ĉũĉik) – 'vrlo malo jesti'
pĕĉĕni pĩĕki (ĉũĉiki) curĩju v zũõbĕ kõmu – 'živi u obilju *tko*'

POŠ

xũodati pũõžĕvim kõrakõm – 'ići sporo'
spõri kăj pũõš – 'veoma spor'
vlĕči se kăk pũõš – 'biti spor, sporo se kretati'

PRASICA

debêla kâj prasîca – 'jako debela'

stojî kòmu kâj kâj prasîci sêdlo – 'ne pristaje komu što, loše stoji komu što'

zmâzana kâj prasîca – 'jako blatna, prljava'

PTIČ/PTICA

bîti kâk ptič na grâni – 'potpuno slobodan'

jêsti kâk ptič – 'malo jesti'

nûôčni ptič – 'osoba koja noći provodi u društvu, izvan kuće'

sâka ptiica svòjemu jâtu letî – 'ljudi sličnih osobina dobro se slažu i nastoje biti zajedno'

znâm te, ptičo, dok si jêjce bila! – 'dugotrajno poznavanje osobe koja tvrdi da je drugačija'

živiti kâk dvû ptiča – 'živjeti u slozi'

živiti kâk ptič nêbêski – 'bezbrižno živjeti'

PURA

bêdasta kâk pûra – 'jako glupa'

čûditi se kâj pûra glîsti – 'čuditi se bez razloga komu/čemu uobičajenom'

držâti se kâj da je pûra krûx zêla (fkrâla) kòmu – 'držati se uvrijeđeno'

držâti se kâj pòkîsla pûra – 'tužan, nesretan'

PURAN

xôdati (držâti se) se kâk purân – 'uobraženo, umišljeno (hodati, ponašati se)'

têški (žmêfki) kâk zôgòrski purân – 'vrlo lagan'

R

RACA

gêgati se kâk sîta râca – 'hodati gegajući se'

RAK

črlêni kâj râk – 'jako crven'

flêtni kâj râk – 'veoma spor'

pòčrlêneti kâj râk – '1. pocrvenjeti od neugodnosti; 2. jako pocrvenjeti od sunčanja'

RIBA

bīti (žīviti) kāk rība vu vūodi – 'vrlo dobro se snalaziti u određenoj situaciji'

mūčati kāk rība – 'uporno šutjeti, ništa ne govoriti'

ošēčati se kāk rība na sūhōm – 'loše se osjećati, biti u teškoj situaciji'

sītna rība – 'nevažna, neutjecajna osoba'

vēlka rība – 'važna, utjecajna osoba'

zdrāf kāj rība – 'sasvim zdrav, dobra zdravlja'

RIS

bīēsni kāj rīs – 'jako ljut, bijesan'

S

SLAVUJ

popīēvati kāj slavūj – 'jako lijepo pjevati'

SLON

debēli kāk slōn – 'jako debeo'

SMUK

pījan kāj smūk – 'jako pijan'

pīti kāj smūk – 'puno piti, opijati se'

SOKOL

imēti òkō sòkoloṽo – 'imati dobar vid, dobro zapaziti sitne detalje'

SRAKA

bībļaf kāk sràka – 'jako brbljav'

čīni kāj sràka – 'jako crn'

krāsti kāj sràka – 'često krasti'

pisāti kāk sràka – 'ružno pisati'

SRNA

flět̕ni kàj sř̕na – 'vrlo brz'

tē̕nka kàj sř̕na – 'vrlo vitka osoba'

STENICA

dō̕sadni kàk stē̕nica – 'jako dosadan i naporan komu'

SVIJA/PRASE/PRASEC

debē̕li kàj svī̕ja – 'jako debeo'

drž̕ati se kàj svī̕ja vu vrē̕či – 'praviti se važan'

jē̕sti kàj svī̕ja – 'neuredno i nepristojno jesti'

najē̕sti sē̕ kàj svī̕ja – '1. najesti se do sita; 2. prejesti se'

napī̕ti se kàj svī̕ja – 'jako se napiti'

nī̕esmō̕ skū̕pa svī̕je čū̕vali (pā̕zili) – 'nismo nikad bili bliski, nemamo ništa zajedničko, različiti smo'

pī̕jan kàj svī̕ja – 'jako pijan'

smř̕diti kàj svī̕ja – 'jako smrdjeti'

trinā̕jstō̕ prā̕sē̕ – 'netko je odbačen, obezvrijeđen'

zdē̕blati se kàk prā̕sē̕ (svī̕ja) – 'jako se udebljati'

zmā̕žani kàj svī̕ja – 'jako prljav'

T

TELE

bē̕dasti (blē̕savi) kàk tē̕le – 'blesav, glup'

bī̕ē̕žati kàk tē̕le pred rū̕d – 'biti brzoplet, nepromišljen'

glē̕diti kàk tē̕le v šā̕rena vrā̕ta – 'iznenađeno gledati, začuđeno'

TVOR

smř̕diti kàk tvū̕r (tvū̕oric) – 'jako smrdjeti'

V

VEVERICA

flět̕ni kāk vëvërica – 'jako brz, okretan'

VOK

glãdni kāk vuok – 'jako gladan'

mi o vouku, a vuok na vręta – 'upravo se govori o kome'

põjël vuok mągarca – 'prošlo je bez ikakvih posljedica, zataškana je neugodna stvar'

stãri vuok – 'snalažljiva osoba, osoba dorasla različitim situacijama'

vuok dlăku męja, al čũd nĩgdar – 'ljudi se mogu promijeniti izvana, ali ne mogu promijeniti svoju narav'

vuok samõtnak – 'usamljenik'

vuok sũti i kõza cięla – 'svi su zadovoljni, svima je po volji'

VOL

<i> vuola bi põjël ko – 'proždrljiv je tko'

jęki kãj vøl – 'veoma snažan'

krĩčati kāk vøl – 'jako vikati'

krĩčati na kõga kāk na vuola – 'jako izgrditi koga'

VRABEC

bõlę vrębëc v rũoki nęk gõlup na gręni – 'bolje je zadovoljiti se sigurnim i manjim, nego težiti za većim i bogatijim'

jęsti kāk vrębëc – 'vrlo malo jesti'

<tõ> <vęč> i vrępci <na krõxu> znęjo – 'to svi znaju, to je općepoznato'

vrępca sam dõbil – 'nisam dobio ništa'

VRANA

bięla vrăna – 'osoba koja se razlikuje od svoje sredine'

bĩti kāk vrăna męd gõlubima – 'biti drugačiji od drugih'

vrăna je mõzak spĩla kõmu – 'ne zna što radi tko, nije pri sebi tko'

VUŠ

dòsadni kàj vùš – 'jako dosadan'

Z

ZAJC

bìěžati kàj zàjc – 'brzo trčati'

flětni kàk zàjc – 'jako brz'

dělati žìvòm zàjcu rãžan – 'unaprijed se spremati za što nesigurno, rano se veseliti onome što je još daleko od ostvarenja'

plãšlivi kàk zàjc – 'jako plašljiv'

vu tùm gřmu leži zàjc – 'tu se krije rješenje'

ZMIJA/KAČA

bìti prãva zmìja (kàča) – 'biti zla, opaka osoba'

xrãniti zmìju (kàču) – 'nesvjesno pomagati neprijatelju'

jèzik kàj zmìja (kàča) – 'oštar jezik'

sìktati kàj zmìja (kàča) – 'biti bijesan, bijesno govoriti kroz zube'

skrřvati kòga/kàj kàj zmìja (kàča) nògę – 'pažljivo skrivati koga/što da se ne otkrije'

Ž

ŽABA

mũčati kàk žàba spuòt lista – 'mudro šutjeti, ne izražavati svoje mišljenje'

napuxãvati se kàk žàba – 'praviti se važan'

têškò žàbu vu yũodu natřrati – 'lako je koga nagovoriti na ono čemu je sklon'

11. Sažetak i ključne riječi

Sažetak

Ovaj se rad bavi konceptualnom analizom frazema mjesnoga govora Nedeljanca koji pripada kajkavskom narječju. Na početku rada navedeni su cilj i metodologija pisanja rada. Potom se rad osvrće na geografski smještaj i povijesne podatke o mjestu Nedeljanec u kojem se provelo frazeološko istraživanje te jezične značajke proučavanog govora. Drugi se dio rada bavi frazeologijom. Dakle, iznose se teorijske postavke frazeologije, dijalektne frazeologije te frazema kao osnovne frazeološke jedinice. Također se osvrće i na poredbene frazeme te zoonimske frazeme koji su jedna od najmnogobrojnijih skupina. Treći pak se dio rada odnosi na konceptualnu analizu koja čini teorijsku okosnicu rada te se iznosi analiza prikupljenih frazema. Prikupljeni frazemi podijeljeni su na dvije veće skupine, a to su: frazemi koji se odnose na čovjeka i frazemi koji se ne odnose na čovjeka. Zatim su unutar svake skupine frazemi podijeljeni prema različitim konceptima.

Ključne riječi

kajkavsko narječje, govor Nedeljanca, dijalektologija, frazeologija, frazemi, poredbeni frazemi, zoonimski frazemi, dijalektna frazeologija, konceptualna analiza frazema

12. Summary and key words

Summary

The aim of this thesis is to carry out a conceptual analysis of the local speech from Nedeljanec, which belongs to the Kajkavian dialect. The beginning of the thesis states the goal and the methodology of writing. Then the paper looks at the geographical location and historical data about the place Nedeljanec, where the research was conducted and the linguistic features of the studied speech. The second part of the paper deals with phraseology. The theoretical assumptions of phraseology, dialect phraseology and idioms as basic phraseological units are presented. The paper also looks at comparative idioms and zoonymic idioms, which are one of the most numerous groups. The third part of the thesis refers to the conceptual analysis that forms the theoretical backbone of the work. In this part, the analysis of the collected idioms is presented. The collected idioms are divided into two larger groups, namely: idioms that refer to humans and idioms that do not refer to humans. Then, within each group, idioms are divided according to different concepts.

Key words

Kajkavian dialect, dialect of Nedeljanec, dialectology, phraseology, idioms, comparative idioms, zoonymic idioms, dialect phraseology, conceptual analysis of idioms